Gråkallt. Teckningar och utkast

Bokutgåva

A. W. Björcks Förlag, 1882.

INNEHÅLL.

I.

GRÅKALLT.

* * *

Keimt ein Glaube neu,
Wird oft Lieb' und Treu
Wie ein böses Unkraut ausgerauft.
GOETHE.

Hon stod längst ut på vågbrytaren, där man tycker sig stå midt i det salta, sunda hafsskummet, och såg ut emot vågorna, som i korta slag rullade in emot henne, slogo mot stenarna och med sakta, knappt hörbara suckar föllo till baka igen ut i djupet. Hon såg, hur det glänste där ute som en lång blinkande väg i den klara eftermiddagssolen. Strålarna gungades af vågorna i skiftande brytning, spegelhvitt, grönt, så mörkare, så ljusare igen, sist kom vågen under ett moln, och då blef den mörk, nästan svart, så att det blef tomt i hjärtat, och ögat vände sig utåt mot synranden, alt längre och längre ut, mot alt vidare och vidare kretsar, tills det stannade, där solen lyste som starkast, och alt försvann i ett enda hvitt, bländande ljus.

Men med strålarna, som växlade, med vågorna, som stego och föllo, flögo också hennes drömmar vida omkring, så vida som de flyga vid femton år.

Hon njöt af det, som man alltid längtar efter, innan man pröfvat det. Hon njöt i fulla drag af att känna sig ensam i den vida verlden, ensam med sig själf.

Ty i allmänhet var hon ju icke ensam. Hon hade rönt mer kärlek, än som kanske kommer de flesta till del, och det fast hon aldrig sett sin far, och fast hennes mor dog, medan Agnes själf var ett barn. Så länge hon kunde minnas tillbaka, hade hon lefvat hos en syster till modern, och hon hade aldrig ens saknat sina

föräldrar.

Agnes var ett lifligt barn med ett kraftigt lynne och en fantasi, som aldrig lämnade henne i ro. I sina lekar kunde hon sörja öfver, att hon ej blifvit gosse och fick komma ut i den verld, som var så full af strider och äfventyr, där segrar vunnos – öfver hvad? Det visste hon ej. Det stod blott för henne som något fjärran och lockande.

»Hon är ett troll», sade fru Skogman småleende, när Agnes som barn sprang på golfvet och lekte Gambetta, som i ballong flugit ut ur det belägrade Paris. »Gud vet hvad det skall blifva af henne?»

Med åren blef Agnes mera inåtvänd. Hon var liten till växten och fin. När hon var ibland främmande, låg det något osäkert, nästan blygt öfver hennes rörelser. Hon tog i hand, när hon hälsade, med något återhållet, reserveradt, men ock med något spörjande i blicken, något, som sade, att hon skulle vilja komma dessa människor, med hvilka hon umgicks, närmare, säga litet mer till dem, än den vanliga konversationstonen tillät, om hon tordes. Men hon tordes icke. Hon visste ju icke, hvad hon skulle få för svar. Hon kunde ju ej veta, om de kände den verld, som var hennes, och ifall de någonsin känt den, om de då icke låtit den falla i glömska. Och derför teg hon, teg inför sin omgifning, teg nästan för sig själf. Det låg ej så litet stolthet i den tystnaden, men själfva stoltheten var för undangömd att klädas i ord.

Som barn var hon sjuklig, och detta hade tidigt dämpat något af den ysterhet, som fans hos henne och lagt blekhet öfver hennes anletsdrag. Därför liksom dominerade munnen och ögonen hennes ansigte, de stora ögonen med deras djupa glans och de smala, mörka ögonbrynen, den lilla munnen med dess något korta öfverläpp och spelande, skiftande, milda linier.

Det fans inom henne ett starkt behof efter någon, hon kunde sluta sig till, åt hvilken hon kunde betro alt detta, som lefde inom henne, dämpades, så åter stal sig fram, dämpades på nytt, men blott för att komma till baka med nya krafter, ny rikedom, nya vågor.

När hon nu stod här och såg ut öfver hafvet, då var det nästan, som talade hon med sig själf. När det var lugnt med svaga dyningar, som i långa slag häfdes mot vågbrytarens fot, när det bröt sig med mörka böljor under tunga moln, med storm och kyla, kastande det salta skummet isande kallt upp omkring henne, eller när det som nu gick med lätta vågor i glittrande frostklar septemberluft – alt sammans förstod hon. Hon tyckte nästan att det talade till henne, och så hade hon aldrig hört någon människa tala. Böcker hade ibland sagt något ditåt, men det var ändå icke det samma.

* * *

Julen kom och med den kalasen. Agnes skulle till borgmästarens på ungdomsbjudning.

Hon kom dit i feststämning. Där skulle vara mest unga flickor af hennes vänner och jämnåriga, inga fullväxta med släp och pretentioner. Ett par unga herrar af den vanliga kretsen väntades. Man kunde altså göra lekar och möjligen dansa litet. Dessutom bar Agnes en ny klädning i dag, grå med mörkare garneringar. Det var den längsta, hon någonsin haft, och det höjer glädjen.

Man hade samlats kring ett bord i förmaket och samtalade ifrigt. Julklappar beskådades, vändes på alla sidor och beundrades.

Agnes stod ensam vid den ena bordsändan. Hon vände sig vid ljudet af sitt namn. Sonen i huset stod där och presenterade: Herr Grane.

Det var en ung man på ett par och tjugo år, kort till växten, kraftigt bygd, med breda skuldror och ej just stora men hårda och senfulla händer. Hufvudet var väl formadt, pannan med de två nästan spetsiga knölarna

skarpt markerad, nacken rak, liksom tvärt afhuggen. Näsan var stor, och de klara, genomträngande ögonen under de framskjutande ögonbrynen, de energiskt sammanslutna läpparna, jämte den korta hakan gåfvo åt hela anletet uttrycket af okuflig viljekraft.

Agnes såg på honom alt ibland hela kvällen. Hon kunde ej låta bli det.

Stundom såg han frånvarande ut, men deltog dess emellan i lekarna med lif.

Så började man danslekar.

Flickor, som ej gått och läst, hysa i allmänhet en viss respekt för unga män, som äro öfver tjugo år. Grane var där för första gången. Han hade kommit ned öfver julen för att hälsa på sin far, som nyligen flyttat till staden. Altså var han främling på platsen, och som ingen bjöd upp honom i turerna, tämligen overksam i dansen.

Han såg på, utan att egentligen tänka deröfver, då han plötsligt märkte någon, som stod bredvid honom. Sin dam hade han försummat en lång stund.

»Får jag lof?» sade en röst.

Det var Agnes.

Man dansade »udden står och sofver».

Han såg upp. Två stora, spörjande ögon voro riktade mot honom.

Han böjde sig lätt och grep henne om lifvet. Hon såg så barnslig ut, där hon stod, och dock så allvarsam.

»Tack, för att ni väckte mig», sade han leende. »Jag stod verkligen och sof.»

När de skulle gå hem, hjälpte Grane henne på med kappan.

»Knäpp väl igen om er, fröken», sade han med en något beskyddande min. »Ni ser just ej stark ut.»

Åter såg hon upp emot honom med det där underligt frågande i blicken. Så sade hon farväl och gick, medan han stod kvar för att vänta på några andra.

* * *

Lektor Johan Grane, Kristian Granes fader, hade som sagdt nyss flyttat till staden. I sin ungdom hade han tillhört det gamla Upsala, gluntarnas Upsala, filosofins Upsala, varit sångare, kamrat, sällskapsbroder och juvenal. Han hade varit med om att slå in fönsterrutor, barrikadera gatorna med byggnadstimmer, ropa pereat och under sång bära brinnande brylåer på eldgafflar om kring i kafésalarna, sedan lamporna blifvit släckta.

Men som så mången på den tiden hade han ock svärmat för tankens frihet och själf varit fritänkare. Den filosofi, som då var ny, hade gifvit honom vyer. Han arbetade i vetenskapen, älskade den, trodde på dess makt och ville vara en af dem, som påskyndade dess seger. Därför gick han ock till sitt värf i skolan, som man går till det tunga värfvet blott för uppehället, med hågen varm af vetandets välsignelse, med lust att verka för vetenskapen och med lifvets oeftergifliga kraf att förtjena födan som en hämsko på sin verksamhet.

I början svek han väl ej sin ungdoms och tidigare mannaålders öfvertygelse, han kastade ej sin hänförelse öfver bord för att inblandad med mängden göra sig lifvet lättare och blifva den pröfning kvitt, som ligger i

att lefva andligen ensam. Men stolt i tanken att stå framom sin omgifning, behöll han sin tankevärld för sig själf, blef en andens aristokrat och förlorade tron på sanningens seger och kraft att tränga igenom.

Så blef han gift.

Det hade varit häftiga uppträden mellan makarna i synnerhet under det andra halfår, de varit gifta. I början hade kärleken hållit dem uppe, och den ömsesidiga aktningen hade lärt dem att lefva tillsammans utan att åtskilja, hvad som var mitt, och hvad som var ditt i olika öfvertygelser. Men när deras barn skulle födas till verlden, då kom ock, med tankarna på döden, allvaret fram för modern, och när hennes man fann henne i gråt, var det för hans själ och för det barn, som de en gång gemensamt skulle uppfostra. Då kunde hon kasta sig till hans bröst under krampaktig gråt, hon vred sig i ångest, prässade sig intill honom och bad honom med förtviflans snyftningar, bad honom tro på hvad Guds heliga ord lärde honom. Ty himmel och jord skola förgå, men Guds ord skola aldrig förgå.

Och till sist vacklade han i sin öfvertygelse. Han tröttnade vid de exalterade utbrotten och längtade efter lugn. Därför skänkte han bort af sitt eget bit för bit, och han tog emot hennes tro, ej som hon, lågande, hänförd, fanatisk, utan lugnt och öfverlagdt.

Den tid, som hade varit, betraktade han som en öfvervunnen ståndpunkt, en frukt af ungdomlig obetänksamhet och ungdomliga förvillelser. Nu hade han rasat ut och vände förtröstansfull tillbaka till sin barnatro. Striden var slut, tviflet borta. Gud hade ledt honom underbarligen ifrån mörker till ljus.

Och under alt detta blef Kristian Grane född, med från födseln alla element till ett oroligt lif jäsande inom sig.

Nu mera var lektor Grane en gammal man, stel och korrekt, med en viss skämtsamhet, som dock stundom var litet nervös, bar mörk bonjour, styfva kragar, svart halsduk, kort, grått, stubbadt helskägg och glasögon. För öfrigt var han mager och liten. Munnen var fin med ett lifligt, spirituelt drag, ögonen små, rörliga. Han var enkling sedan femton år tillbaka. Kristian mindes föga af sin mor. Hon hade, som man säger, tillhört de stilla i landena, och i hennes boksamling, som ännu fans kvar i orubbadt skick, förekommo åtskilliga biblar och testamenten jämte skrifter af Schartau och Roos. Han mindes henne egentligen som en blek, mild kvinna med brunt hår och ljusa ögon, och han kom ihåg, att hon brukade stoppa täcket omkring honom om aftnarna, sedan han läst sin aftonbön.

För öfrigt kände han – han visste ej rätt hvarför – en viss tyngd vid tanken på sin barndom.

* * *

Granes konfirmation blef en väckelse för honom i mer än en riktning.

Moderns allvar hade hos honom parat sig med en egen kritisk skärpa som utmärkte fadern, och ju mer den dag nalkades, på hvilken Kristian skulle träda fram och inför altaret aflägga sina löften, dess mer blef det honom en visshet, att denna ed, som han skulle gå, var en mened.

Själf var han knappast öfvertygad om sanningen af de saker, han för hela sitt lif skulle förbinda sig att tro och lefva efter, och äfven om han var det *nu*, fans det ingen makt i verlden, som kunde borga för, att denna öfvertygelse städse skulle förblifva den samma. Han tyckte sig stjäla från sin inre människa genom att beröfva sig rättigheten att vid mognare år, när han var vuxen den saken, förvärfva sig en öfvertygelse, som vore duglig att bära honom genom lifvet.

Men på samma gång fann han, att detta »ja» var en nödvändighet. Åtminstone ansåg han ej mödan lönt att utsätta sig för följderna af en vägran. Den yttre påtryckningen skulle i alla händelser blifva för stark, för att

han nu skulle mäkta motstå den. Och kunde han ej stå upprätt i stormen, ville han hellre ingen väcka. Han resonnerade sig till, att en tvungen ed var ingen ed. För den skulle de bära ansvaret, som läto honom vid omogna år gå den, och vid sexton års ålder beslöt han sig för att gå till skrift som en formalitet för att ej väcka ond blod, och han höll sin föresats.

Söndagens sol uppgick. Luften var klar och ljum. Det var i början af juni. För en vecka sedan hade konfirmationen varit, och nu var dagen kommen, då de unga skulle fira den stora åminnelsefesten.

Skriftermålet var förbi. De kyrkobesökande började komma. Konfirmanderna stodo i två skilda klungor utanför kyrkdörren.

Kristian kände sig snarare som åskådare än som deltagare. Han stod utanför det hela och såg alt sammans glida sig förbi. Han såg, hur den ene synade sin hatt, den andre sina frackskört. En tredje jämkade oupphörligt på den ovana hvita halsduken. En fjärde anstälde jämförelser mellan sin egen ändrade frack och några andra lyckligas nya. En och annan halfhögt uttalad undran, om det var godt vin, hördes och väckte allmän, men förstulen munterhet.

Kristian såg på, som man gör, när man efteråt minnes, hvad som skett. Inbillningen är i en onaturlig spänning. Hvarje ord man hör, hvarje detalj, man iakttager, stannar i ens erinring. Men preludiet började, och man gick in i kyrkan.

Ju längre altartjänsten skred, dess mer kände han sig likgiltig. En egen kyla bemäktigade sig honom. Ett sorl som af främmande röster surrade för hans öron. Ingenstädes fann han en tanke, vid hvilken han kunde knyta sina egna, ingenstädes en ledtråd, med hvars hjälp han kunde leta sig ut ur labyrinten, ut till ljuset och dagen. Predikan gick, som hade den talats till väggarna.

När prästen kommit till bönerna efter predikan och nalkades slutet, gjorde han med ens denna korta paus, som. betyder, att nu kommer Fader vår. Han hade redan begynt med orden: »i den bön, som vår Herre Jesus själf oss lärt hafver», då han plötsligt tystnade. En egendomlig ryckning for öfver hans anlete, munnen lade sig åter i predikans välkända ämbetsmannarynkor, och rösten blef en oktav djupare. Han hade glömt talet till konfirmanderna, och det gälde att reparera skadan.

»Det återstår att säga några ord till dem, som i dag för första gången skola begå Herrans heliga nattvard.»

Prästen gjorde ett uppehåll, under hvilket man hörde bullret af bänkar, som skötos tillbaka, och skrapandet af fötter, blandadt med ljudet af begynnande snyftningar. »Jag hälsar eder då», fortfor prästen, »med dessa frälsarens ord: Kommer, ty all ting äro nu redo.»

»Detta ord säger eder egentligen alt. Kommer, ty all ting äro nu redo. Herrans bord är redo, edra löften äro gjorda, edra tankar äro riktade på honom, och I ären redo att träda fram och mottaga bekräftelsen på eder tro.»

Resten hörde Kristian icke. Ty det ryste i honom. Den föregående predikan, glömskan af själasörjaren att tala till dem, som voro stälda under hans faderliga vård, och slutligen detta »alt är redo» – gaf honom intrycket af en verklighetens ironi, så hård, så oemotsäglig, att det ej längre fans någon appell. Man var redo, lika redo som för en vecka sedan, lika redo som för ett år sedan.

Här var ingen som behöfde öfvertygas, och det lade man häller icke an på. Alt var ju afgjordt förut.

För första gången i hans lif blef det klart för honom, hurudan denna tro var, som man bjöd honom. Man behöfde ej söka efter en öfvertygelse, ty man fick den färdiggjord. Ingen kunde kalla denna tro för *min*, ty den var gemensam för alla, och det var ett brott att ej hysa den. Han var som omhvärfd af en tjock dimma,

där man med förtviflans ihärdighet sträfvar att komma ut, men städse vänder tillbaka i sina egna spår. Och han tänkte sig, att detta kunde räcka för alltid. Kanske skulle han gå en sådan där kretsgång hela sitt lif, utan att finna något mål, någon hvilopunkt. Han fick göra våld på sig för att ej skrika högt af ångest.

Om någon blott hade frågat, om hans samvete tillät honom, just honom att följa med! Han hade ju fått svara, han som alla andra, för bekvämlighetens skull i klump. Personligen var han ej viss på något och hade intet löfte afgifvit.

Det klack till i honom. Prästen stod för altaret. Kristian hade velat hålla tiden tillbaka. Men det skedde intet underverk, Fader vår var slut, och den djupa melankoliska »O Guds lam» brusade från orgelläktaren öfver mängden, liksom fylde koret och lyfte sig i hvalfven med förtviflad styrka.

Då fattade han sig och följde de öfriga fram öfver kyrkogolfvet. Men hans ansigte var blekt, läpparna sammantryckta, och i ögonen låg något dämpadt, som fruktade han att låta andra se in i dem.

Han böjde knä vid altarringen. Han kände, hur han darrade.

Prästen kom, räckte honom oblaten och uttalade välsignelsen. Han tog emot den utan den ringaste känsla af saken. Så kom vinet. Det for ett ryck igenom honom. Alt är redo.

Skaran gick långsamt tillbaka öfver stengolfvet. Nya skaror aflöste hvarandra. Det var ett helt tåg, församlingen var orolig, här och där stucko hufvuden opp, som tydligen gjorde en ungefärlig beräkning af, hur länge väl detta skulle räcka.

Men när Kristian åter hade satt sig i bänken, böjde han ej som de andra ner sin panna. Han rätade upp sig, och blicken flög nästan utmanande öfver församlingen. I den stunden var det en storm lös inom honom, som när en människa första gången känner, att hon lidit orätt. Och på botten af alt rörde sig en känsla af hämd, som han aldrig helt glömde.

En gång skulle den dag komma, då han fick tala ut, hur bittert han blifvit kränkt, när han tvang sina läppar att viga sitt lif till en lögn.

* * *

Förhållandet mellan fadern och Kristian hade varit rätt egendomligt.

Det låg något reserveradt i deras sätt mot hvar andra, och lektorn var i det hela ej klok på sin son. Han kunde aldrig begripa sonens ordkarga, tysta och dess emellan, när han någon gång tog eld, häftiga och passionerade väsen. Att Kristian slutat upp att gå i kyrkan och efter den första nattvardsgången ej gått till skrift, var honom en stor sorg, men när han ett par gånger slagit på den strängen, hade det ledt till uppträden, som hvarken fader eller son önskade att förnya.

I början af sin studenttid hade dock Kristian gärna talat vid fadern om de tankar och idéer, som under fortsatta studier föddes inom honom. Han hade talat lifligt, öfvertygadt, öfvermodigt, som ungdomen gör. Fadern hade farit ut mot ungdomlighet, talat om gamla, länge sedan öfvervunna ståndpunkter, fritänkeri och modern otro, som den äldre gör. Och båda hade börjat att blifva mera tillbakadragna i sina yttranden. En dag hade de dock samtalat om olika åsigter i religion.

Fadern gick och klädde sig till middagen. Kristian satt i soffan.

Han talade lifligt. Fadern hörde mest på, gjorde då och då ett inkast eller gaf motskäl.

Så sade lektorn till sist med ovanlig skärpa: »Inte må du tro, att du kan öfvertyga mig. Jag är en gammal

karl och har dessutom en gång i lifvet tänkt det samma som du.»

»Jag vet det», sade Kristian kort.

Fadern såg opp.

»Men jag har återvändt till min barndoms tro, och det var min lycka.»

»Säg snarare motsatsen», sade Kristian.

»Nej», sade lektorn häftigt. »När jag var vid din ålder, skulle jag ha sagt det samma som du, men nu är det annorlunda. Och jag vet också, att hvar och en, som går egna vägar, skall, om han är ärlig mot sig själf, erkänna sin orätt och vända om.»

Kristian teg. Men efter den stunden var det något spändt, oroligt mellan dem. De sökte båda ett föreningsband. Men det var, som stode det ej till att finna, och man var nästan rädd att vidröra dessa saker för att ej upplösa det, som möjligen redan fans.

* * *

Emellertid hade Kristian varit i Upsala i fyra år utan att taga examen. Men han hade mognat hastigt under den tiden, och han hade den fasthet i sitt väsen, som kommer af vissheten att äga en uppgift i lifvet.

Vid jultiden hade alt slikt blifvit skjutet åt sidan. Små baler, supéer, skridskopartier omväxlade med hvar andra. Grane kom snart in i en krets ungdom, dit äfven Agnes hörde, och det dröjde ej länge, innan han var själen där.

Ty han förde med sig en ton, som ej funnits där förut. Samtal förstod han att gifva ett innehåll och en riktning, som man ej var van vid. De vidrörde alt, stundom äfven ting, som voro satta under debatt, om också ej alltid nog ovarsamt för att väcka dispyt, så dock tillräckligt för att föra tankarna in på nya vägar, gifva nya intressen eller väcka plötslig undran och tysta frågor.

Agnes fick som nytt lif under detta slags samkväm, och hon ertappade sig själf efteråt med att hafva varit mera meddelsam mot Grane än eljes mot någon.

Lektor Grane hade från sin lifliga ungdomsperiod kvar en massa intressen, särskildt i literär väg. Som alla på den tiden hade han själf varit poet. Nu tyckte han om att samla kring sig en liten krets för att göra musik eller läsa högt. Fru Skogman var bland dem, som brukade vara med och Agnes med henne.

Lektorn valde ofta Shakspeare, hvilken han läste med ett måttfullt, flytande föredrag som egendomligt kontrasterade mot den gamle diktarens sjudande versifikation. Eljest lästes Walter Scott eller Oehlenschläger samt af nyare saker Ebers’ och Felix Bungeners romaner. Men i dag var lektorn hes, han hade förkylt sig, och uppdrog därför åt Kristian att läsa och att välja lektyr.

»I dag får ni höra något nytt», sade Kristian till Agnes, under det man drack té.

Lektorn bjöd alltid på té, strax sedan gästerna kommit.

Hon såg på honom: »Hvad då?»

»Hærmændene paa Helgeland.»

»Hvem har skrifvit det?»

»Ibsen», sade han hastigt. »Har ni aldrig läst något af honom?»

Agnes skakade på hufvudet.

»Då får ni mycket att tänka på.»

Man brukade vanligen samlas hos lektorn en gång i veckan, men man är upptagen under julen, och det hade också varit förhinder flere gånger. Lektorns bjudningar voro alltid något mer än en vanlig supé och i afton var man särskildt i en viss spänning.

Teet undanstökades hastigt, och sällskapet rangerade sig. Lektorn höll strängt på, att den ästetiska delen af aftonen ej blef störd.

Och Kristian började. Hans röst var sträf och oböjlig, föredraget starkt markeradt, kraftigt framhäfvande det stora innehållet. Formen försummades mera.

Men därför ägnade det sig också för de stora passionernas kamp under den järnhårda nödvändighetens hand. Hans min var alldeles lugn, nästan kall, och han gjorde intet för att söka effekten. Men här och där, särskildt i slutet af tredje akten, blef detta, liksom inbitna patos nästan förfärligt. Det var ej stämningar, som tumlade om med hvar andra. Det var vilda viljor, som brötos.

Agnes satt hela tiden lutad öfver sin söm. Hon ville ej visa, hur hon var gripen. Shakspeare kände hon blott bitvis, och hennes lektyr omfattade egentligen de svenska skalderna och något af de äldre danska, särskildt Oehlenschläger. Hon fick ett intryck, som hade hon aldrig känt diktens makt, aldrig så varit skakad i sitt innersta. Det här var verklighet, det kände hon, lifvets strid, så det förslog.

Ibland kunde hon dock ej låta bli att slå upp ögonen och se på föreläsaren. Det låg lugn, medveten, samlad kraft i hans ansigte, och när läpparna slötos, var det med en energi, som stämde med hela styckets halt.

Vid orden »Et usaligt spind har nornen spundet om os to» såg Kristian hastigt opp och mötte Agnes' blick. Hon lät ögonen glida förbi, liksom famlande, tills hon åter fäste dem på arbetet. Så satt hon, tills läsningen var slut.

Grane lade ihop boken och steg upp.

Några damer ryste öfver det hemska slutet. Lektorn sade ett par ord om, att Ibsen här dock lyckats framkalla den konstnärliga harmonin. Agnes satt tyst. Men när Kristian kom och satte sig bredvid henne för att börja ett samtal, såg hon fullt och klart på honom och sade enkelt:

»Tack.»

Kristian for till. Det var verkligen en belöning. Men han kom sig ej för att svara.

När sällskapet skulle gå, följde Grane med. Han var upphettad efter läsningen. Med afsigt stälde han så till, att Agnes och han kommo ett stycke framom de öfriga.

Det var rått och kallt. Gatorna voro smutsiga och lyktorna släckta. Det var mulet och alldeles mörkt. En kall vind hade börjat blåsa, och det såg ut att blifva frost eller snö under natten.

Agnes kände sig både beklämd och lycklig.

»Hvad tyckte ni om stycket?» sade Kristian, sedan de gått en stund.

»Mycket», sade Agnes. »Hvad ni läser bra!»

»Det trodde jag ej var något särskildt med.»

»Man följde med så hela tiden.»

»Det är stycket själft, som tvingar.»

De gingo helt nära hvar andra, långsamt för att ej stiga miste på gatstenarna. Alt emellanåt tog Agnes ett litet falskt steg och snuddade mot hans arm. Han hade velat bjuda henne armen, men kom sig ej för.

»Hvilken af personerna tyckte ni mest om?» sade Kristian, för att återkomma till boken.

»Hjördis», sade Agnes utan betänkande.

Kristian såg hennes ansigte nära intill sig i mörkret, och han såg, hur ögonen lyste.

»Ja», sade han, »hur hon nu var, så var hon en karaktär.»

»Hvilket tungt lif», sade Agnes.

»Mest slutet», fortsatte han, »när hon hoppats vinna alt.»

»Jeg er kristen», sade Agnes långsamt, citerande Sigurds replik.

De hade kommit fram till det hus, där Agnes bodde. De andra hördes ett stycke längre bort i mörkret.

»Hvad tycker ni om Dagny?» sade Grane.

»Jag förstår henne. Men jag ville ej blifva så behandlad.»

De andra hade nu hunnit fram, och man tog afsked. Fru Skogman och Agnes gingo in. Grane fortsatte med de öfriga längre upp åt gatan.

Men när Agnes den kvällen gick till sängs, låg hon länge vaken. Hennes fantasi var i fart. Sigurds och Hjördis' saga! Den fylde henne helt. Hon kunde ej sofva. Och så som han läst den sedan! Hon tänkte på, hvad han sagt, och genomgick samtalet i minnet ord för ord. Till sist smälte han samman med Sigurds bild för henne och blef till en hjälte. Så somnade hon och drömde, att hon ilade bort genom natten med trollsystrarna på svarta hästar.

* * *

Dagen därpå var en söndag.

När Agnes vaknade, var det med en känsla af missmod. Hela gårdagens afton kom för henne, hvarje ord, hvarje blick, som vexlats dem emellan erinrade hon sig, och hon var ej nöjd med själf. Hvarför hade hon varit så mot Grane? Hvad kom han henne vid? Det fick ej ske vidare.

Hon steg ur sängen, drog upp gardinen till hälften och började kläda sig.

Hon stod framför spegeln och redde ut håret. Det föll mörkt och lent öfver de hvita skuldrorna ned mot bröstet. Hon höll stilla kammen och såg sig i spegeln. Det kom för henne, hur han sett på henne, när hon sade »tack». Hon rodnade inför sina egna blickar. Hvarför hade hon också sagt det? Så klädde hon sig hastigt och gick ut till mostern.

Vid frukosten var hon mer än vanligt tyst, och strax efter nio gick hon ut för att taga en promenad, innan hon gick i kyrkan.

Hon tog af uppåt promenaden. Det var en skuggig allé, som gick på en liten landås med utsigt åt sjön.

Ett stycke borta såg hon Grane komma gående. Det stack till inom henne. Hon önskade att hon kunnat vända om. Och dock tyckte hon om att se honom.

Grane gick genast fram och hälsade på henne.

»Har ni sofvit godt ofvanpå tragedin?» sade han leende.

Agnes' misstämning var som bortblåst. Hon var glad och öppen som alltid, när hon talade med Grane. Så småningom hade det kommit, till en början utan att hon märkte det. Deras samtal utgjorde egentligen en enda ofta afbruten kedja, som återknöts, så ofta de råkades. Nu märkte hon det och var glad däråt.

»Jag har drömt, att jag följde med den vilda jagten», sade hon lifligt.

Fötterna gingo raskare, och kinderna fingo färg. Hon såg märkvärdigt kry och vacker ut.

De följdes åt tysta en stund. Det hade fallit snö under natten. Träden voro öfversockrade med rimfrost. Himlen hade klarnat upp, och det blänkte och glimmade på grenar och bark, på stadens tak, på fönsterposterna, långt ut öfver sjön med sitt tunna gnistrande istäcke och högt upp på kyrktornets tak, därifrån just nu klockornas hastiga morgonringning ljöd öfver nejden.

»Det är visst tid att gå i kyrkan», sade Agnes, brytande tystnaden. »Går ni dit?»

»Nej», sade Grane hastigt.

Agnes tyckte, att det låg något hårdt i rösten.

»Går ni aldrig dit?» sade hon litet osäkert.

Han slog med käppen mot några isbitar, som lågo på vägen.

»Nej.»

Agnes såg ej glad ut längre. Hon gick långsammare.

»Tror ni ej som vi?» sade hon sakta.

»Förlåt mig fröken», sade Grane. »Jag ville ej såra er. Hade ni ej frågat direkt, skulle jag ej hafva talat så rent ut. Men ni sade det själf. Jag tror ej som ni. När ni lefvat blott ett par år längre, skall ni förstå mig.»

Det kom ett ovanligt fast uttryck i hennes ansigte.

»Jag vill ej komma att tro annorlunda, än jag nu gör.»

Han såg nästan sorgset på henne.

»Ni vill ej. Men om ert samvete bjuder er?»

»Det gör det aldrig.»

Hon vågade ej se på Grane.

»Säg mig en sak», sade han. »Ni är blott sexton år. Men har ni aldrig tviflat på något i er tro?»

»Jo», svarade Agnes, »eller rättare undrat.»

»Ser ni», sade Grane.

De hade tagit vägen åt kyrkan till. En mörkklädd massa af människor drog sig långsamt ditåt.

»Förlåt mig, fröken», sade Grane än en gång, lågmäldt för att ej höras af folket på gatan, »om jag talat för fritt med er. Det var ej min mening att väcka era tvifvelsmål i otid. Är ni ond på mig.»

»Nej», sade Agnes och stannade.

Grane tog hennes hand, lyfte på hatten och gick.

Agnes såg ett ögonblick efter honom. Hon tyckte, att det borde vara tungt att gå ensam med sina tankar långt borta från alla de andra.

Men orgeln började där inne långsamt och högtidligt. Hon gick uppför stentrapporna och in genom kyrkdörrarna.

I kyrkan kunde Agnes ej slita sina tankar från Grane. Alt mer och mer kände hon, att hon älskade honom, trots deras olika tro, trots att hon ej visste, om han ägnade en tanke åt henne, trots alt.

Och tvillingsbroder med kärleken föddes den tanken i hennes hjärta: hade hon också rätt att göra det?

Den tanken blef hennes plåga genom långa månader.

Men nu var predikan slut, psalmen efter predikan var sjungen och församlingen stod upprätt. Tackom och lofvom Herran. Herran vare tack och lof. Hon sjöng med af fullaste hjärta, om ock ej med oblandad fröjd. Ty nu hade hon något som dock gjorde hennes inre rikt, och som ingen, ingen i vida verlden skulle ens få ana sig till.

* * *

Det är en tidpunkt i begåfvade unga mäns lif, när de först kommit in på den tanken, att de ha något att lefva för, då de göra upptäckter inom sig, nya upptäckter för hvar dag. Deras fantasi kastar sig in i lifvets allvar, innan de själfva ännu fått ett fält för sitt verksamhetsbegär, och då synes dem lifvet så oerhördt stort, så svällande af framtid, så fullt af manande röster, som klinga mot det höga och fjärran, att de rent af ej få tid att kasta ett vaket öga på lifvet omkring dem. Därför synes dem också all stundens glädje värdelös, ty den gifver ej märkbart utbyte.

Så kommer en tid, då alt detta stadgat sig – på ett eller annat sätt. Då få de tid igen att lefva med sina medmänniskor. Allvaret löper ej fara att bortblåsas af nöjet. Det blir som en ny tid af ungdomsglädje, om också ej den omedelbara, lekande. Detta hade Grane vunnit af julen. Men på samma gång hade ock något annat börjat röra sig inom honom. Och det gälde Agnes. Nu sköt han det dock undan. Han hade ej tid att göra sig detta förhållande klart. Det var så mycket annat han först ville få klarhet i.

Men dagarna gingo. Julen slöt, och Grane skulle resa.

Han hade tagit farväl af Agnes. Det var intet särskildt därvid, de hade tagit afsked i sällskap, och ingen hade yttrat mer, än hvad man vanligen gör vid sådana tillfällen. Han hade blott tagit hennes hand till ett längre handtag, en liten smula längre än vanligt, med en lätt tryckning. Men det var något smekande däri, som kom blodet att med all makt stocka sig i hennes bröst, och innan hon tänkt på det, hade hon tryckt hans hand till svar lätt och kort, så släppt den och vändt sig bort, utan att vilja se på honom eller någon annan.

Agnes visste, när han skulle resa, och hon hade gått ner till vågbrytaren för att se ut öfver hafvet. Det var is

där öfver nu, snötäckt is, under en grå himmel, utan sol och utan färg. Längst bort gick hafvet öppet med svarta vågor. Där lättade skyarna, och en smal, blå strimma sträckte sig i en lång, tung linie utmed synranden.

Hon såg ditut, tills hon hörde pipan vid jernvägsstationen. Då vände hon sig om, som om hon väntat därpå, och såg åt andra hållet. Röken hvirflade fram i en tjock massa, tåget var i gång. Så kom röken i korta täta stötar, den blef tunnare, farten blef starkare, ännu syntes den sista vagnen på afstånd. Så försvann också den.

Agnes såg efter den länge, äfven sedan där icke var mera att se. Hela det fina, alvarsamma ansigtet darrade. Hon vände sig om och såg åter ut öfver hafvet, bort mot den blåa strimman, där isen var slut, och vågorna gingo fria.

* * *

Kristian Grane låg i Upsala för att taga examen. Men det gick dåligt med examensläsningen. Ej att han egentligen slösade bort sin tid, men han läste för sig själf, ej för examen. Han läste med ifver nytt, som kom ut, i filosofi, literatur och sociala frågor. Därför fick han snabba och rika vyer, men examensläsningen vann ej på saken.

Och dessutom för detta slags läsning gärna med sig något oroligt och nervöst. Man känner sig ensam om aftnarna och går ut, utan något egentligt mål, endast för att få någon att tala med. Så hamnar man på ett kafé. Man har ej roligt. Men man sitter där ändå vid en cigarr och ett glas, utan att just förtära något, och man går hem med den känslan, att dagen gått, utan att man uträttat någonting.

Grane hatade detta lif, men han hade ändå kommit in däri.

Det var en afton i början på terminen. Han satt på gästis i sällskap med en kandidat Ling.

Ling var betydligt äldre än Grane. Det var en liten karl med klippt kindskägg, mustascher, oroliga, skarpa ögon och ett kort, ironiskt skratt, som nästan lät som en hostning. Han var mycket skeptisk och strängt konservativ, men han hade dock något i sitt väsen, som både tilltalade Grane och på samma gång stötte honom tillbaka, något ytterligt hätskt, som kom en att tro, att han en gång älskat med lidelse, hvad han nu behandlade med ringaktning.

Samtalet rörde sig till en början om dagens politiska frågor, om engelsmännens beteende mot Boers, om den franska republiken, som afslagit lagen om skilsmessa, om den antisemitiska rörelsen i Tyskland m. m., alt med en viss hast, som låge ej hufvudintresset vid själfva tilldragelserna, utan vid något annat, något, som de blott sökte en öfvergång till för att få vidröra.

Det hörde till Granes egendomligheter att snabbt finna samtalsämnen. Ling följde med, som talade han lika gärna om hvad som hälst.

Borden midt på golfvet voro tomma, men utmed väggarna satt man och pratade, två, tre och fyra i hvarje sällskap. Lings ansigte såg för ögonblicket ovanligt intelligent ut. Han såg ut öfver salen med ett honom eget, ironiskt smålöje.

Grane satt tyst, något framåtlutad, med ena handen på bordet. Han såg lugn ut, nästan mera kall än vanligt, och hans stämma var fullkomligt accentlös, när han började – helt tvärt, utan sammanhang med det föregående:

»Hvarför går man på kaféer?»

Ling ryckte på axlarna.

»Man skall någonstans gå.»

»Är du ej trött på det här lifvet?»

»Trött! Åhjo. Det har jag varit länge. Men hvad menar du egentligen? Menar du, om jag är trött på att gå på kaféer?»

»Nej, jag menar – är du ej trött på det, som kommer en att trifvas på kaféer? Är du ej trött på att år ut och år in läsa utan annat mål än examen?»

»Mål? Hvad menar du med mål? Det fins ej annat mål än att skaffa sig en position i verlden.»

Grane såg nervös ut och krossade mekaniskt mellan fingrarna ett blad, som gått af på hans cigarr.

»Kunde man ej tänka på att uträtta något?»

Ling drog på munnen. Linien på ena sidan om läpparna blef längre och skarpare.

»Vill du slåss med tiden? Blifva en Don Quixote?»

Grane höjde på axlarna.

»Nej. Men man kan slåss för annat än en chimère.»

»Och ändå bli prydd med narrkåpa af hvarje hederlig Sancho! Tackar för mig. Jag har tänkt på det där jag med. Blifva författare, strida för sanningen, dö på en vindskupa! Hvad?»

Grane svarade ej.

»Hvad tänker du göra, om du lämnat universitetet, misslyckats och står utan lefvebröd?»

Grane såg upp.

»Gå in vid posten, bli järnvägstjänsteman, hvad som hälst. Det är mig likgiltigt. Jag har inga öfverspända förhoppningar. Men för mitt ändamål eller afsigt, om du tycker bättre om det ordet ...»

»Hvilken afsigt?»

»Att bli författare, som du själf sade, men om jag det vill, måste jag lära att förstå min tid, och det gör jag ej här.»

»Jo bevars, den är lik alla andra. Det sker intet nytt under solen. Se vid det där bordet, där borta. Jag känner dem. Där talar man om examina och befordran. Sådana ha funnits i alla tider. Se på de där. Jag känner dem också, jag känner alla. Där talar man om hur fulla de voro i går, hvad de drucko, och hur mycket de drucko. Där bredvid om filosofins förhållande till teologin och där borta, där man skrattar, om nachspiel med porter och fruntimmer. Och här intill! Hör själf. Här leka de nihilister och dricka mycket punsch. Är det där något svårt att förstå? Är det något nytt kanske? Är det detta, du kallar vår tid?»

Samtalet afstannade. Cigarröken var kväfvande tjock, gaslågorna skrufvades ner till hälften, och gästerna började gå. Stojet växte, man pratade högt, under det man lotsade sig fram mellan borden och i halfmörkret lutade sig öfver disken för att säga farväl till fröken.

Grane halflåg i soffan. Det brände i hans hufvud, och tankarna voro fjärran. Så spratt han till. Kyparen stod vid bordet och bockade: »Klockan är elfva.»

* * *

Alt ifrån den där konfirmationsdagen hade de religiösa spörsmålen sysselsatt Grane. Han hade sökt efter en hållpunkt att stanna vid, sökt, som när man arbetar för lifvet, men ingenstädes funnit någon. Han såg blott, hur den ena tron aflöste den andra i en enda oöfverskådlig rad, hur den ena tidens gud blef den nästas afgud, som i sin tur skulle kullslås, för att en ny kunde sättas i stället. Ty idéerna växla, känslorna växla, stämningarna växla, så som människohjärtan förändras, behofven blifva nya, det ena slägtet blir olikt det andra och ser på det förgångna som på något, det knappast vill kännas vid.

Och så gick det honom alltid. Knappt hade han hunnit en ståndpunkt, förr än hans kritik var redo att upplösa de vyer, han tyckt sig nära att få, och visa väg till andra, mera vidsträckta.

Och dock ville han ha ett ord med i laget i dessa frågor. I sina bästa stunder tänkte han därpå som på en uppgift. Han var ej ärelysten här vid lag, han tänkte ej blott på sig själf. Han ville deltaga i det stora arbetet för upplysning och förädling som en man i ledet, som en dagakarl bland de andra. Det var ett strå till stacken, han hoppades draga, möjligen ett, som var något större än de andra arbetsmyrornas, men dock blott ett strå.

När Grane som nyblifven student kom till Upsala, hade han haft en och annan tanke på, att Upsalalifvet dock hade ett visst slägttycke med det Upsalalif, som han kände från de äldres berättelser. Men när han varit på sin första nationsfest, började illusionerna öfvergifva honom, och han kände hur annorlunda alt var mot förr.

Lefnadslust såg han icke omkring sig, men väl ett visst praktiskt allvar, som sträfvade att taga sig fort fram, att använda tiden väl och att vid så tidiga år som möjligt söka att komma bort från universitetet. I ensamma stunder förekom det honom ibland som en möjlighet, att denna generation, som talade så sällan om det idéela, dock en gång skulle visa sig äga mera gedigen halt än den, som vid bålar och sång strött ut sitt guld med gifmilda, nej slösande händer. Men det fans mycket, som förbjöd honom att på allvar hoppas något slikt. Lifvet bjuder icke på öfverraskningar.

Det var en afton, han gått ut så där för att träffa någon bekant. Han fann ingen och gick missmodig hem igen. Där tog han fram sitt album och bläddrade däri.

Han tänkte på dessa kamratansigten. Han kände dem så väl, alla dessa kamrater från skolan eller universitetet, de flesta redan ute på olika banor, mycket olika oftast med hvad man tänkt sig en gång. Hvad sökte de i lifvet? Han visste det. Examina, att få bilda familj, att bibehålla eget anseende och gynnares ynnest, en position i samhället, goda inkomster. Och de hade dock en gång sökt något annat, många af dem åtminstone. Ingen enda såg han här, som satt sin hand till plogen och ej sett sig tillbaka, ingen.

Och han greps af en blytung förfäran, en rädsla utan ord och en alt förtärande misstro till sig själf. Om han en dag skulle stå som alla dessa! Om han skulle sträcka ut sin hand och gripa efter judaspänningarna, sedan han förrådt sin själs heligaste!

Han tyckte sig redan död, och han trodde sig höra något ropa inom sig med den döende Cæsars stämma: Du också, Brutus! Men ej som Cæsar ropade, med dödsångestens förtviflade erkännande af sin orätt, utan med rätten på sin sida, hämnande, förföljande, obevekligt.

Han hade lagt albumet ifrån sig och satt tillbakalutad i stolen.

Något måste dock göras. Han kunde ej gå här och förlora sig själf i pessimistiska fantasier. Om han kunde få komma ut och resa ett år för att samla sig till ett lugnt arbete! Och om han så ej dög till författare! Om detta då åtminstone blefve honom klart, så skulle han ej ens offra en ledig timmes grubbel däråt vidare.

Han räknade öfver sina betyg. Om han kunde taga examen i terminen, så kunde han hafva skäl att låta studierna hvila ett år. Fadern skulle då gilla hans plan, annars icke.

Och Grane gjorde en kraftansträngning. Han stängde in sig för att arbeta, gräfde ner alla högtflygande tankar, läste aldrig en bok för sitt nöjes skull och såg ej ens i en tidning.

När terminen var slut, var Grane kandidat, och han skref till fadern om sina afsigter.

Han fick genast svar. Lektorn var förtjust öfver examen, och – slöt brefvet – »om jag ock hällre sett, att du först absolverat din licentiatexamen, vill jag dock ej motsätta mig ett års vistande i utlandet äfven nu, hälst detta i sin mån kan visa sig af gagn för dina blifvande, mera vetenskapliga studier.»

Grane hyste sina tvifvel om, huruvida han någonsin skulle ägna sig åt dem, sedan han en gång kommit in på andra banor. Men han var klok nog att behålla detta för sig själf, skref ett muntert bref till svar och reste med lätt hjärta från lärdomsstaden.

* * *

Medan Kristian var borta, hade Agnes blifvit konfirmerad.

Det var en afton i slutet på Maj. Agnes var på en af lektorns vanliga aftonseancer, den sista för året. När sommaren kom, gömde man böckerna, tills vintern stod för dörren igen och tvang folk att tända brasor och göra lamporna i ordning.

Man hade nyss ätit kväll och satt och samtalade ute i lektorns trädgård.

Våren hade kommit ovanligt tidigt det året. Träden voro nästan fullöfvade. Det var sommarljumt och varmt.

»I morgon väntar jag min pojke», sade lektorn. »I år kommer han hem som kandidat.»

Det ryckte till i Agnes. Hon hade gått ifrån de äldre och stod borta vid en nyplanterad grupp med aurikler. Men hon hörde orden tydligt, och hon kände, hur röd hon blef.

Hur hade hon icke tänkt på honom under denna tid, och hur alvarligt hade hon ej sträfvat att glömma honom. Som en katolik hade hon uppfunnit straff för sina »fula tankar», som hon kallade dem, i synnerhet förelagt sig riktiga herkulesarbeten i pianospelning, hvilket hon afskydde, alt som straff.

Solen hade nyss gått ner. Rabatterna voro fuktigt svarta, gräset spirande grönt, och hela luften ångade af vårens vällukter. Agnes kände sig så öfversvinneligt lycklig. Hon erinrade sig hastigt den där kvällen, när han läst Hærmændene. Och nu skulle han komma. Det var märkvärdigt, hur hela verlden kunde skimra i ljus. Var det någon människa, som sett och känt det mer än hon?

Men långsamt och tyst reste sig ett annat minne inom henne. Hon såg en blek, svartklädd flicka, som stod vid altaret och gaf Gud sitt hjärta. Hon visste, att denna flicka gifvit Honom det heliga löftet att aldrig låta den man, hon älskade, draga sig bort från sin barndoms tro. Hon mindes hur de fem frågorna hade kommit, och hur rent och allvarligt, hon på dem svarat sitt oåterkalleliga ja.

Och hon mindes vidare, hvilket jubel som fylt henne den dag, då hon gick fram till Herrans bord. Hon hade känt Hans kraft mäktig i sig, hon hade känt sig stark till hvarje offer, hon hade önskat, att offrets dag måtte komma, för att hon rätt måtte få visa, hur Guds kraft var mäktig i de svaga. Och med en ödmjuk hängifvenhet utan gräns hade hon inom sina läppar mottagit sakramentet och erfarit, att i den stunden fylde den helige ande hennes själ, och hon var icke fjärran från sin Gud. Hon var honom så nära, som ett barn är sin fader.

Det kom så underligt allvarligt och tryckande. Hon tyckte sig ännu kunna höra prestens ord, när han lade sin hand på hennes hufvud. Nu var offrets dag kommen. Ty komma skulle den ju förr eller senare. Nu skulle hon välja.

Hon såg på den ljusa grönskan, som slagit ut från de fina, smidiga grenarna, hon såg den blå rymden, som hvälfde sig så fritt och högt öfver henne. Och försakelsens stränga bud framstälde sig för hennes själ; men hon böjde sig ej längre där under i jublande, offervillig lydnad. Hon erfor en pinsam beklämning. Försakelsen var ej en glädje nu mera. Den var ett ok, som hon ej fick, ej kunde skaka af.

»Agnes», hördes plötsligt fru Skogmans röst.

Hon gick långsamt tillbaka till de andra. Man tog afsked, och en stund därefter vandrade mostern och Agnes uppför gatan, som ledde till deras boning.

Det var ljumt och friskt på en gång. Bodarna voro stängda. På en och annan trappa stod en ensam manlig figur och rökte, blickande upp mot den ljusa himmelen, soin var alldeles prickig af matt glänsande stjärnor.

»Moster», sade Agnes om en stund, »om man älskar en människa, som är af olika tro, är det ej då en pligt att söka glömma honom?»

Mostern såg förvånad ut.

»Det *kan* åtminstone vara en pligt», sade hon.

Agnes böjde på hufvudet och gick en stund som i tankar. När de kommit hem, sade hon: »Glömma kan man nog ej. Men försaka måste man.»

* * *

Som en blixt hade det slagit Grane, när han kom hem, att han ej glömt Agnes under det myckna, som sysselsatt honom på den sista tiden. Han märkte själf, att han sökte henne, och Agnes njöt däraf, väl med en tillsats af bitterhet, men det kunde dock ej vara henne förmenadt att åtminstone lära känna honom.

En större utflykt var beramad till en ruin, belägen i den lilla stadens granskap. Ett helt sällskap ungdom, försedt med behöfliga förkläden, hade tidigt på morgonen begifvit sig på väg. Först dagen därpå skulle återfärden ske. Natten skulle tillbringas i ett par nära belägna bondgårdar.

Det var en solblank sommardag, uppfriskad at hafsvhiden, som behagligt kylande blåste genom den gamla borgen. Man åt middag i det gröna, tillbragte eftermiddagen med hvarjehanda nöjen och samlades mot aftonen för att supera på en slags terrass med utsigt åt hafvet.

Agnes stannade kvar med de äldre för att göra i ordning supén, under det att det öfriga sällskapet begaf sig upp i den öfre våningen af ruinen för att betrakta solnedgången.

Solens nedre rand snuddade nästan vid vattnet, himlen var fläckvis beströdd med hvita molntappar. Lugnt och blått sträckte sig hafvet, det vida, stilla hafvet framför dem. Träd växte där inne i de gamla murarnas grus, och de höga almarna som från borgens fot växte utför höjden, tills de än längre ned fortsattes af små ekars ljusare grönska, bildade som en backe af grönt emot det i solljus badande vattnet.

Det blef tyst i sällskapet. Man skilde sig åt, två och två eller en och en. Så stod man där och såg ut. Så gick man också ned. Först åsynen af den färdiga aftonmåltiden satte på nytt tungorna i rörelse.

Grane gick fram till Agnes.

»Det var synd, att ni ej var med där oppe, fröken. Det är värdt att se. Vill ni ej följa med dit ett ögonblick? Vi hinna nog», tillade han, när han såg att hon tvekade.

De följdes åt tysta genom det höga gräset och de täta buskarna, upp för stentrappan och in i ett af de större rummen.

Då vände sig Agnes hastigt till honom och sade utan förberedelse: »Jag har ofta tänkt, att det måtte vara skönt att kunna skrifva ner, hvad man tänker. Jag har äfven önskat att kunna det.»

»Tror ni», sade han långsamt. »Önska er icke den gåfvan. Det är skönt kanske, när man en gång hunnit så långt. Men innan dess! Vägen, man har att gå, är lång och ofta svår nog.»

»Är det skald, ni vill bli», frågade Agnes.

Grane log: »Hur vet ni ens, att jag tänker skrifva något?»

»Det har jag kunnat förstå.»

Hon såg framför sig på den motsatta väggen, där den nedgående solen mellan träden kastade hela knippen af strålar.

»Nej», sade han efter ett uppehåll, »det har aldrig frestat mig. Jag ville bli tänkare.»

»Vill ni lära att förstå all ting?» Hon såg förvånad på honom.

»Ja», svarade han, »så långt min tanke räcker.»

Hon satt framför honom med händerna sammanknäppta i knäet och såg ut genom ett af fönstren. Hennes ögon lyste och läpparna rörde sig sakta, som talade hon med sig själf.

Där ute var solen till hälften begrafven i hafvet. En bred väg af ljus ledde rakt fram till de båda, som suto där midt emot hvar andra och sågo ut öfver den grönskande backen bort mot hafvets fria yta. De bytte tysta om plats, gingo från fönster till fönster, och när de vände sig inåt, lyste hela ruinen af ett blekrödt skimmer med mörkare skuggor mellan fönstren.

»Jag tror, vi måste gå nu», sade Grane.

»Ja», sade Agnes, »de vänta säkert på oss.»

Efter supén promenerade sällskapet två och två. Herrarne bjödo damerna armen, Grane och Agnes först, de öfriga efteråt.

Det var full skymning, ljumt och lugnt. Mellan de höga hagtornshäckarna i den gamla parken gingo de, togo af på slingrande gångar och vände åter igen, utan en tanke på hvart de gingo, eller hvad de talade om. Ty de talade länge i stöten och mycket, hviskande nästan för att ej störa tystnaden, som förde dem mot hvarandra och lät deras blickar mötas länge och strålande, utan tvekan och utan bryderi.

»Är ni trött?»

»Nej då.»

De gingo igen. Det blef mörkare i gångarna, himlen alltmera djupblå, och ur tystnaden drillade klart och fulltonigt en näktergals sång. Agnes trodde knappt sig sjelf, hon talade, som hon aldrig hade talat, om bagateller, smådrag från sin egen barndom, ställen, som hon tyckte om, dit hon brukade gå, och hon stödde

sig mot honom, när hon talade, och såg upp i hans ansigte, så att han kände hennes axel hvila emot sin arm.

Hela hemvägen gingo de tysta. Och tystnaden var så rik, kvällen så vacker, himlen så blå och vattnets skvalp på afstånd så friskt. Det var som en lång kysk omfamning.

När Agnes lade sig, hade alla hennes gamla, tankar vikit. Hon tackade Gud som ett barn, att hon haft så roligt, och somnade lugnt och godt.

Grane tänkte öfver kvällen. Han sökte sätta sig in i Agnes' tankegång, och ju mer han gjorde det, dess mer blef det honom klart, att hon älskade honom, men att hon aldrig skulle blifva hans. Han skulle ej vinna de två i lifvet – sin lefnads arbete och lyckan.

* * *

Det blef tyst emellan dem efter den kvällen. Grane höll sig på afstånd. De hade talat ut alt, som kunde sägas, utom deras kärlek själf. Nu fattades blott detta, och det skulle ej komma.

Agnes hade ett par dagar varit lycklig. Nu skulle det komma, detta stora, som hon hoppats på. Sådan som han hade varit mot henne, kunde något tvifvel ej längre finnas. Ungdom, kärlek, längtan, lycka hade vunnit seger inom henne. Men alt som tiden gick, sinade hennes glädje långsamt ut, hon kände, att den försvann med dagarna, som förflöt inemot den dag, då han skulle resa, och hon tänkte på de kommande åren, som en menniska gör, när hon första gången anar lifvets tyngd. Och på samma gång återvände hennes gamla beslut med all sin kraft. Agnes förstod, att hon varit nära ett affall.

Det var blott en dag kvar, och han hade själf sagt, att han skulle blifva borta flera år.

Hon gick ned till sin gamla plats vid vågbrytaren med ett behof att vara ensam. Hon trodde, att hon skulle gråta, och ville ej bli sedd.

När hon kom dit ner, satt Grane där på en hög bräder. När han fick se henne, gick han henne till mötes, som om han väntat på henne.

»Ni hade sagt mig, att ni brukade gå hit ner», började han. »Jag har varit här flere gånger. Det är något jag ville säga er.»

Det brände inom henne. Hon visste ju, hvad som skulle komma, och hon följde honom tyst. De gingo hvarandra så nära, att Agnes kunde höra, hur hans hjärta bultade, våldsamt, som om han endast med möda beherskade sig.

»Vi ha fått rätt mycket gemensamt», började han. »Har ni lärt er att hålla af mig något under denna tid?»

»Ja», sade hon hastigt och klart.

»Jag menar ej litet, utan mycket. För hela lifvet. Kan ni svara ja äfven på det?»

»Det kan jag nog. Men ...»

»Men?»

»Jag kan aldrig se opp till en, som ej är ett Guds barn.»

Hon andades långsamt ut. Nu var det sagdt. Hon hade kunnat säga det.

Han drog en tung suck: »Jag väntade det svaret, och ändå har jag ej velat tiga, utan ha allting klart emellan

oss. Förlåter ni mig det?»

»Ja.»

Hon hade knäppt tillsammans sina händer och följde honom med nedböjdt hufvud.

»Jag har gjort orätt mot er, Agnes», sade han. »Jag borde ha vetat, och jag visste, att ni skulle svara så. Men jag hade sagt er för mycket. Vi behöfva ej dölja det. Vi visste båda att vi älskade. Jag kunde ej resa och tiga. Hade ni velat det?»

Hon lossade fingrarna från hvarandra, lade sin hand på hans arm och såg på honom.

»Nej.»

Då drog han henne till sitt bröst; hon lade armarna om hans hals och grät tyst. »Kristian, Kristian.»

Han lyfte upp hennes hufvud och kysste henne.

»Skola vi så skiljas?»

»Ja.»

Han tog hennes hand, sökte en stund efter ord, men fann inga. »Farväl, Agnes», sade han, och kysste henne på nytt.

Hon tog sakta bort hans arm.

»Farväl», hviskade hon. »Men gå nu. Vi måste.»

* * *

När Agnes kom hem, var hon blek och andades kort. Mostern frågade oroligt, om hon var sjuk, men Agnes sade, att det betydde ingenting.

Dagen derpå kom Grane för att taga afsked. Han skulle resa samma dag på aftonen.

Fru Skogman gick ut ett ögonblick.

»Tala om det, om ni vill», sade Grane hastigt. »Det skall lätta er.»

När Kristian stängt dörren efter sig, gick Agnes fram till fönstret och såg efter honom. Han såg ej upp. Vid hörnet af gatan stannade han dock och vände sig om. Men då var han för långt borta för att kunna se henne.

Agnes hade gripit med båda händerna i fönsterbrädet. Hon pressade läpparna tillsammans för att hämma tårarna, men det lyckades ej. De kommo ändå, en efter en, och hon bröt ut i en häftig snyftning.

Mostern hade stått bakom och sett på henne. Hon lade sin hand på flickans skuldra och drog henne till sig. Som ett barn föll hon den gamla om halsen och grät. Och när tårarna sinat ut, talade hon om sin sorg.

Middagen blef försenad, men det var ingen som tänkte därpå.

* * *

Grane kom hem den dagen ovanligt vek. Gårdagen hade varit svår nog, men i dag var han lugnare. Det kom en nästan mild stämning öfver honom. Här skulle han taga afsked af sin far, som han nu skulle lämna ensam, och det hade varit så föga förtrolighet dem emellan.

Middagen gick tyst. Kristian lade märke till, hur man hade valt hans älsklingsrätter, och han såg ned i sin talrik, när han tänkte därpå.

När deserten var slut, höjde lektorn sitt glas: »Skål, min gosse, och välkommen åter!» Det var något underligt ansträngdt i faderns röst, och det blänkte i hans öga när han tömde glaset.

»Tack», var alt, hvad Kristian kunde säga. Men när de gingo ut ifrån bordet, lade han armen om fadern med en häftig tryckning.

Man drack kaffe i bersån. Där var svalt i skuggan under den gamla almen, och cigarrerna höllo undan myggen.

Kristian kände hela tiden, att något borde sägas.

Här och där trängde solstrålarna igenom kaprifoliebladen på den gröna spalieren, lyste bland sandkornen framför dem och bildade runda fläckar på bordet mellan kopparna. I träden kvittrade finkarna, och en och annan mygga, som vågade sig in i cigarröken, lät sitt pipande ljud tränga till deras öron, när hon surrade bort igen.

Kristian satt nedlutad med armbågarna mot knäna, händerna sammanslutna och cigarren mellan fingrarna. Den blå röken hvirflade lätt upp öfver hans hufvud.

Han kände faderns hand på sin axel: »Hvad tänker du på?»

»Jag skulle önska, att jag i mycket varit annorlunda mot pappa.»

Lektorn sträckte ut handen och grep Kristians. Hans röst var ovanligt vek.

»Vi ha gått här som främlingar för hvarandra», sade han. »Och vi tala derom först nu, när vi skola skiljas.»

»Jag borde ha varit mera meddelsam.»

»Hvad var det, som hindrade dig?»

Kristian reste sig i stolen, ännu med faderns hand i sin.

»Pappa sade sig en gång hafva trott och tänkt det samma som jag.»

»Nåväl?»

»Då voro de nya idéerna nya, och det var så oändligt lätt att hänföras af dem och föra dem ut i verlden.»

»Var det lätt att föra dem ut? Men om en vidgad erfarenhet kom oss att tänka annorlunda!»

Kristian hade rest sig, medan han talade, och börjat gå fram och tillbaka. Han talade lågmäldt, rösten höjde sig ej. Den var entonig och färglös. Det ryckte vid läpparna, och han blinkade ofta.

»Det veta vi ju. Det säga vi oss ju alla dagar. Vi äro ju aldrig säkra på, hur länge en öfvertygelse skall räcka. Men så sakna vi också hänförelsen.»

Fadern satt tyst. Elden i hans cigarr hade slocknat.

Det gick som en lång, skärande ton genom hans själ. Var det derför de unga misströstade om seger i lifvets strid? Ungdomens drömmar, dess arbete, löften, offervillighet och mod – alt kom tillbaka för hans erinring.

Hur hade det ej fallit sönder i lifvets mångahanda, vissnat och dödt? Det var som en musik, man hört i en stund, då man var lycklig, som man kommer att höra om igen. Hvarje ton kännes som ett stygn. Hvarje melodi går genom ens själ som på hvassa taggar. I detta ögonblick kände han ett sista tvifvel. Hvem vet, när erfarenheten kommer och gör kort process med en öfvervunnen ståndpunkt, hvem vet, hur mycket vid det arbetet är ett verk af sanningskärleken och hur mycket af slappheten? Det fins sanningar, som man låter sofva sig gamla, tills de mista sin makt och synas oss främmande.

Han reste sig upp och drog Kristian sakta till sitt bröst: »Kära min gosse.»

Det var mild, ljum sommarluft, och solen sken in mellan kaprifoliebladen, som klängde på den gröna spalieren.

* * *

Det var något som slocknat inom Agnes efter den dagen, Kristian talat med henne. Hon sökte aldrig ensamheten. Hon deltog i alt, men blott med halft intresse. En djup sorgbundenhet hvilade öfver henne, men hon spelade aldrig komedi inför verlden med konstlad uppsluppenhet eller forceradt skämt. Hon skulle nästan ha ansett det för koketteri.

Agnes kom bort på ett år som lärarinna i ett hus på landet. Hennes tillbakadragna, kraftiga väsen gaf henne välde öfver de barn, hon hade att uppfostra, och som det hem, hon kom i, ej var sådant, att det lockade till förtrolighet, fick hon den kraft, som kommer af att lefva ensam och att kunna lita på sig själf. Hon hade aldrig varit af dem, som talat mycket, och när hon fått herravälde öfver sitt yttre, var hon jemn och lugn som alltid. Det förgångna var öfvervunnet eller lefde sitt tysta lif inom henne. Och dit lät hon ingen, icke ens mostern, utan ett visst förbehåll blicka in.

Men när hon var ensam med sina tankar, då återfann hon den gamla bilden, klar och tydlig som förr. Den hade ej bleknat, ej förlorat något, men hon betraktade den som något, hvilket tillhörde en annan verld än hennes, något, som hon ej ens längtade efter att göra till sitt, ej fick längta efter, ej kunde.

Och dock var det henne en fröjd, om också ej en oblandad, att veta, att hvar han gick i verlden, skulle han äga ett minne af henne. Hon väntade på en bok af hans hand, väntade stundom med oro – ty hon visste ju, hvilken anda der skulle tala – men ock med en glädje, som vid att möta honom igen. Och som den sista rästen af kärlekens begär att äga en menniska, kunde hon nästan hoppas, att han understundom kände ett lidande, likartadt med hennes. Men hon trodde det egentligen icke.

* * *

Fem år hade gått, när Agnes företog ett besök hos en slägting, läkare vid ett hospital för vansinniga.

Han var en man om sextio år, änkling utan barn och hade städse, från det Agnes var en liten flicka, visat henne mycken välvilja. Nu brukade hon följa honom och se på, hur han umgicks med de sinnessjuka. Hon beundrade det lugn, hvarmed han behandlade dem, den säkerhet, hvarmed han förstod att sätta sig in i deras föreställningar, och den rådighet, han visade vid svårare tillfällen. Och hon fick följa honom öfver alt, till och med till de vildastes celler.

En dag gjorde doktorn sin vanliga rund, och Agnes följde honom. Han hade gått in i ett af rummen och hon gick i korridoren och väntade, ensam midt ibland dessa slappa figurer med fantastisk klädsel, tofvigt hår och stirrande ögon. Somliga klädde sig med ytterlig elegans, uppförde sig som gentlemen, man märkte ej något, hvari de skilde sig från andra. Men såg man så in i deras ögon, mötte man detta slocknade i blicken, däri blott det djuriska lefde kvar, och hon greps af en underlig beklämning.

En karl gick där och räknade stenar, räknade dem oupphörligt med långsamma, giriga fingerrörelser. Hon hörde, att han var uppe i en million. En annan sade, att han var kung, och lofvade henne en pension, när han återfått sitt rike. En kvinna kom fram, lade handen på hennes skuldra, fixerade henne med ett elakt uttryck i blicken och sade med skarp, entonig stämma: »Ser fruntimret på rum?»

I det samma kom doktorn, och hon följde honom vidare till de vildas celler. Gårdagen hade en kvinna förts dit. Hon hade tvångströja och satt nedhukad på golfvet. Hennes ansigte var alldeles grått, håret hängde i långa stripor omkring axlar och rygg, kroppen skakades af krampaktiga ryckningar, drägten var söndersliten, och ögonen hade ett lurande och på samma gång skrämdt uttryck. När Agnes kom inom dörren, lyfte hon sig, så mycket hon förmådde, upp från golfvet, höjde de fjättrade händerna öfver hufvudet och skrek, så att det genljöd i hvalfven: »Mitt barn! Mitt barn! Gif mig mitt barn!»

Hon trodde sig ha uppdagat någon likhet.

»Gå ut», sade doktorn kort. Men ännu där utanför hörde hon, hur kvinnan vältrade sig på golfvet och stötte händerna mot stenväggen: »Mitt barn! mitt barn! Låt mig få komma ut till mitt barn! De ha tagit det ifrån mig. Mitt barn!»

Doktorn kom ut. Men ända ute på gården hörde de kvinnans skrik, gält och vansinnigt.

De gingo en stund i trädgården.

»Agnes», började doktorn. »Jag behöfver någon, som hjälper mig med de lättare qvinliga patienterna. Du är ung, men du önskar ett arbete, där du kan göra godt. Här är ett fält för dig.»

Det klang inom Agnes. Så hade det då blifvit något af hennes ungdoms dröm om något att lefva för. Ett mål i lifvet! Hon hade tänkt sig det som något så fjärran, något så stort, något så säreget. Det hade hägrat för henne som skaldens lager, som martyrens krona, som kärlekens hängifvenhet. Och till henne kom det så hvardagligt och simpelt som arbetets möda under långa år, där den ena dagen ständigt skulle gå som den andra.

Hon tog doktorns hand, och det var öfverenskommet.

* * *

Åter hade fem år gått.

Agnes var icke ung längre. Hon drömde ej mer, men hon arbetade med lust.

Ensam var hon, men ensamheten var icke tryckande. Nog kommo tankar öfver henne ibland, om hur olika alt kunde ha varit. Då hände det, att hon satt på sin kammare, omsväfvad som förr af drömmar, men det var sällan, mycket sällan. Ty hon förstod, att drömmen stal hennes kraft, och det gälde ju att ej komma bort från det verkliga lifvet.

Så var det en gång, hon gick förbi boklådan och fick se i fönstret en samling »Noveller» af Kristian Grane.

Hon köpte boken och hastade hem till sig, skar opp den med brådska och läste igenom den på kvällen. Det blef nära midnatt, innan hon slutat.

Detta hade det altså blifvit. Detta hade kommit från honom, som ville blifva filosof, tänkare. Det var skildringar från vårt dagliga lif här hemma i norden. Hvad han sett i södern, hade gifvit honom en bakgrund att se taflorna mot. Det var en mogen mans öfvertygelse som talade, och han hade genomgått mycket. Man blef ej glad, när man läste, hvad han skrifvit. Men hvad han sade, väckte till eftertanke och energi. Där var

tendens, om man så vill, men tendens, ej i sentenser, utan lagd i handlingen, så att den kom klart och säkert, utan ord. Det var tänkaren, som kämpade för friare tankar, renare religion. Och han hade blifvit skald. Men ju längre Agnes läste, dess bättre förstod hon, att hon aldrig stått honom så nära som nu. Under hennes arbetsamma lif hade dogmer och auktoriteter aldrig kommit hennes tanke nära, och när hon granskade sig själf, gick det opp för henne som ett ljus. Hon hade aldrig vetat det klart, men efter detta var det, hon hade lefvat. Detta var det, det som han här menade, som lärt henne bära sorgen, så att den ej blef henne öfvermäktig. Detta var hennes innersta lif. Det öfriga, skalet, ytan var borta, utan att hon vetat däraf, och nu var hon honom nära, nära som aldrig förr.

Hon hade ej känt sig själf då, när hon trodde sig så stark, därför att hon mäktade offra honom. Nu såg hon sig omkring i sitt rum, där det var så tyst och öde, hon tänkte på hela sitt lif, det som låg bakom henne, och det som skulle komma. Det var ej utan gagn, ej värdelöst, men det var ensamt, fattigt och tomt. Det kunde ju ha varit så mycket mer.

Hon grep med båda händerna om sin panna och tryckte tummarna mot de bultande tinningarna. Det var som ett gränslöst virrvarr. Hvarför? Och hvarför? Och hvarför?

Hon fann inga tårar. Men hon visste – ty hon hade hört talas om Grane – att hans far dött under det första året, han var ute, och att han nu lefde kvar i Paris. Och hon förstod, att hans lif var som hennes, fast hans arbete var det nyas kamp, som ingen hjälpte honom att föra igenom till seger.

Timmarna gledo. Det hade börjat rägna, tunga droppar föllo mot fönstren och drogo i långa strimmor öfver rutorna. Hon hade släckt lampan och stirrade ut i natten. Det var så tyst, att hon måste vända sig om, för att se efter om hon var ensam. Där var ingen.

Så fälde hon ned gardinen och gick till sängs. Hon behöfde sömn för morgondagens arbete.

* * *

II.
ÅLDERDOMSTYCKE.

* * *

Fidèle var verkligen ett underbart djur. Han var liten och hvithårig med långa, hängande hårtofsar och en svart spets på svansen. Hans ögon voro små och något ilskna. Hans fetma tilltog med åren, och han vaggade betänkligt, när han gick. Men han var dock ett underbart djur. Det fans ej hans make i verlden, och jag skulle ej velat råda någon att söka öfvertyga änkegrefvinnan Anckargranath om motsatsen.

»Lilla Fidèle, stackars gossen, så, så, så, sof nu så godt», sade gumman, när hon stoppade silkessjaletten om honom, innan hon gick till sängs. »Pussa matmor. Så.»

Nåja, grefven var död, och gumman kunde ej gärna påräkna någon annan att pussa, hälst sedan hon tagit af sig löständerna om kvällarna.

När grefven lefde, hade hon ändå haft någon, som såg efter Fidèle. Grefven kunde gå ut och promenera med honom, så att lilla Fidèle fick frisk luft. Grefven kunde locka ut honom om kvällarna, så att han ej behöfde vara orolig om nätterna. Men nu var han död och borta. »Stackars Fidèle», suckade hennes nåd och tufsade om med hans långa pels, »stackars Fidèle, nu har du ingen, som ser till dig, ingen mer än gamla matmor, som inte orkar gå ut med dig. Och man kan då inte begära, att du skall gå ut med pigorna, du sötnos.» Och så gaf hon Fidèle ännu en liten kyss och satte på sig nattmössan för att gå till sängs.

Fidèle makade sig till rätta i länstolen, lät höra ett sakta morrande af belåtenhet och insomnade. Men änkegrefvinnan låg länge vaken och tänkte på, hur det skulle gå med Fidèle, när hon var död.

Änkegrefvinnan stod nästan ensam i verlden. Den gamla ätten var nära att sina ut, dess ära på. väg att förblekna. Den siste, som bar det stolta namnet, var en ung aflägsen slägting till grefvinnan. Det var han, som skulle uppehålla ättens anseende, det var han, som skulle häfda det gamla namnets glans och i ett oromantiskt tidehvarf spela rolen af en svensk ädling, en värdig ättelägg af store fäder. Hennes nåd beundrade honom därför djupt och sade till sig själf och till Fidèle, att han hade en mission att uppfylla.

Ätteläggen af store fäder var emellertid extra ordinarie i verken i Stockholm, sedan han lyckligen undgått den för en ättelägg högst chikanösa risken att blifva kuggad i kansliexamen. På sin mission hade han dock ej kommit längre, än att han blifvit hög broder i vissa hemliga klubbar med okändt syfte, samt att han på en ovanligt kort tid lyckats befria sig från den för en ädling ovigtiga bördan af något så borgerligt som en liten nätt förmögenhet. Som emellertid hans vördade tants förmögenhet ej var ringa, uppvaktade han henne en gång i veckan, hvarvid han regelmessigt bjöds till middag dagen därpå med tillägget: »det blir bara de vanliga», d. v. s. två gamla fröknar, en artist, som hade matdagar i huset, och Fidèle.

När unga grefven kom på förmiddagsvisit, frågade han alltid först, om grefvinnan tog emot. Därpå gick han långsamt genom rummen – hög, nyborstad, svart hatt i handen – in i kabinettet, gjorde en utsökt bugning och förde grefvinnans magra hand till sina läppar. Han påstod alltid för sina kamrater, att han kysste sig själf på tummen, men det aktade han sig nog för i verkligheten.

Därpå frågade han: »Hur befinner sig min nådiga tant i dag?» Och när han fått svar på det, sporde han efter Fidèle.

Då vecklades Fidèle fram ur sin stora ostindiska silkesnäsduk.

»Åh, han är sig så lik, det söta djuret. Se på honom. Är han icke vacker?»

Nevön, som han kallades för att slippa besväret af en långsöktare titel, satte på sig sin binokel och påstod, att han var förtjusande.

»Och så klok han är se’n», fortfor gumman och lyfte upp skatten i knät. »Tänk dig, bara jag tar fram nycklarna till sockerskrinet, lyfter han opp hufvudet och viftar på svansen. Ty han orkar inte springa ner nu längre. Han är gammal, ser du, som jag ...»

»Det skulle man ej tro om tant åtminstone», afbröt den väluppfostrade ynglingen.

»Åh, säg mig inte det», sade grefvinnan och skakade på korkskrufvarna vid tinningarna, »säg mig inte det. Men du är som din salig far, öfversten, un cavalier complet, hofman ända i fingerspetsarna. Jag mins så väl», fortfor gumman och glömde för ett ögonblick Fidèle, »han hade en likör som hette parfait d’amour. Så ofta jag var i hans hus, kom han alltid vid kaffet med sin graciösa bugning och sade: »Behagar inte min nådiga en parfait d’amour?» Ja det var en ovanlig människa. Du kan vara stolt af att brås på honom.»

Extraordinarien tog på sig en allvarlig uppsyn, böjde långsamt på hufvudet och försökte se stolt ut. Så stannade han ännu en stund, men innan han gick, frågade han så där en passant, om han ej kunde få motionera Fidèle en stund alt ibland.

»Alfred», sade grefvinnan och reste på sig, »Du är en bra ung man. Det skulle inte många göra.»

Och så gjorde hon ett våldsamt försök att omfamna extraordinarien, innan han gick.

»Hon är tokig, gumman», mumlade unge grefven för sig själf, när han gick utför trapporna. »Hon är ju

ordentligt kär i den där förbannade hundrackan, som luktar ... Fy fan! Nåja, det kommer mig alltid till godo i testamentet.»

När nevön några dagar derefter kom tillbaka för att hämta Fidèle till den utlofvade promenaden, var hela huset i uppror. Fidèle hade fått ett ben afbrutet. Han hade kommit ut på gatan. Ingen visste hur eller hvarför. Ty Fidèle var i allmänhet ej den, som begick några ungdomliga obetänksamheter. Allt nog, han hade kommit ut, och i betraktande af hans klena hörsel och osäkra gång hade han ej kommit nog hastigt undan, utan blifvit öfverkörd af en bryggarkärra, midt för sin matmors fönster. Hans tjut hade kallat pigorna till hjälp. Man hade bäddat åt honom på soffan i grefvinnans kabinett, och där låg han nu.

Extraordinarien fick ej lust att höra mer, utan skyndade sig utför trapporna, sedan han med en kyss mutat huspigan att ej omtala, att han varit där.

Änkegrefvinnan var otröstlig. I första ögonblicket hade hon skickat efter en veterinär.

Han såg på tassen, skakade på hufvudet och sade: »Hunden måste skjutas.»

»Skjutas!» Grefvinnan sjönk baklänges i en stol med händerna i knät.

»Skjutas! Men doktorn! Hvad tänker doktorn på? Inte kan man skjuta honom»»

»Hvarför det då?»

»Kan icke benet spjälas?» föreslog grefvinnan i sin nöd.

»Hur gammal är hunden?» frågade den obeveklige.

»Fjorton år. Herre Gud, bara fjorton år», sade den gamla damen. »Det är väl inte mycket.»

»Det lönar sig inte. Det är bäst att skjuta honom, så slipper han plågas.»

Grefvinnan försökte med logik.

»Skall man skjuta alla, som plågas?»

»Nej, men den där bör skjutas.»

Och därmed gick veterinären.

Skjuta Fidèle! Hennes lilla Fidèle! Hennes ögonsten! Hennes enda glädje.

»Hörde du, hvad han sa', den otäcka karlen?» sade grefvinnan och lutade sig öfver hunden. »Hörde du? Nej. Han vill skjuta dig, du. Han har inte något hjärta. Men var lugn du. Matmor skall inte skjuta dig. Du skall få lefva, så länge du vill, du lilla, lilla, lilla, söta, älskade kräk.»

Och grefvinnan höll ord.

Hon skaffade sig en särskild vakhustru, som såg till honom om nätterna. Om dagarna vek hon aldrig från hans sida, utan satt bredvid honom med sin virkning och jollrade. Hvar förmiddag, sedan den första oron lagt sig, kom extraordinarien på besök och frågade efter Fidèle, och för hvar dag lät det allt betänkligare. Fidèle ville verkligen icke komma sig, trots sockerbitar, råhackad biff, vakhustru och deltagande.

En vacker dag, strax sedan grefvinnan kommit in till honom om morgonen, lät han höra en sakta morrning, sträckte fötterna ifrån sig och dog.

När extraordinarien något senare kom på visit, fick han genast höra olyckan.

Han höjde i tysthet en tacksam suck till himlen – det hände för öfrigt sällan – och frågade om hans nådiga tant önskade något af honom.

Jo, det var något.

Han försäkrade, att han stode till tjänst.

»Vill du skaffa en liten låda af ek åt Fidèle?»

»Ja, för allt i verlden.»

Men när extraordinarien den dagen gick utför trappan, svor han som en dragon, öfver att han skulle behöfva gå och göra sig till narr för ett hundkadaver och till på köpet för en sådan där argsint, ohängd rackare.

Åren gingo. Grefvinnan blef alt skröpligare och hade omsider skaffat sig en ny hund, ännu mindre och ännu argare än den förra.

Bjä, bjä, bjä, bjä, lät det som förr, när extraordinarien tog i ringklockan. »Alldeles som när lilla Fidèle var frisk och kunde gå», sade grefvinnan. Och extraordinarien var trogen som alltid, höll i med visiterna, dinerade med de gamla damerna och promenerade med den nya juvelen, som också värkligen hette Bijou.

Till hans och hans kreditorers stora sorg hade hans tant den taktlösheten att i hela sex år öfverlefva sin Fidèle. Men vid hennes död hade han dock ej arbetat förgäfves. Hela sin förmögenhet hade hon testamenterat till honom, »och», slutade dokumentet, »jag skänker honom äfven min lilla Bijou som ett dyrbart minne från den tid, då han umgicks i mitt hus. Jag är viss, att han på honom skall öfverflytta en del af den ömhet, han städse visat mig.»

Extraordinarien tog arf efter sin tant, satte sorgflor på hatten för tre månader, betalade sina kreditorer och firade den lyckliga händelsen med en stor fest för sina vänner. Bijou lät han döda med kloroform.

* * *

III.
EN AMATÖR.

Det var middag hos kammarherren, en trappa upp, Regeringsgatan etc., en liten fin middag, endast åtta personer. Kammarherren tyckte ej om, att man var flere.

Sköldpaddsoppan hade gått. Det första glaset rödvin hade druckits. En och annan satt ännu och smackade med läpparna för att justera sitt omdöme om varans beskaffenhet.

Det var ett halfstort rum med mörka tapeter och tunga, långfransade gardiner. Stolarna voro gammaldags af snidad ek, och rundt omkring väggarna hängde gamla porträtt i breda, förgylda ramar. Bordet var dukadt med yttersta omsorg. En stor silfverskål med sydfrukter stod midt under glaskronan, slipade vinkaraffer voro placerade med lämpliga mellanrum, servisen var äkta ostindiskt och vid hvarje kuvert stod ett litet saltkar af kristall. Mellan rätterna kringbars munvatten.

Sällskapet bestod af idel förnämiteter, idel folk, som kunde äta med smak och dricka ett glas vin utan att låta det störta genom strupen, som vore det vatten. Det var en hofmarskalk, en hofstallmästare, tre grefvar, en grosshandlare, en simpel adelsman, som titulerades »herr», och kammarherren.

Kammarherren var en liten tjock gubbe, som hade svårt för att gå. Ansigtet svälde af fin mat, ögonen lyste af matlust, och käkarna voro på ett frappant sätt utvecklade. Men han talade med ledighet, till och med lifligt, han var icke dum, kände hela verlden och berättade famösa historier. I fruntimmerssällskap var det hans styrka att intressera genom sin cynism, hvilken han gärna ville låta gälla för den länge sedan afsomnade, charmanta frivolitén, som, hopkokad i Paris, liknar gammal buljong med en bismak af ruttet, när den kommer att användas på våra nordiska middagar eller supéer.

»Det är just ett sådant här vin, som sätter färg på en middag», sade hofstallmästaren och drack långsamt det andra glaset. »Godt rödvin är svårast att få af all ting, ty det är så få, som begripa det.»

»Dåligt rödvin ligger som ättika i magen», sade en af grefvarna, som var känd för att låta pumpa sig efter hvarje större middag, han var med om.

Samtalet vände sig hufvudsakligen kring den kulinariska vetenskapen. Politik var bannlyst, ty dispyter störa matsmältningen. Däremot var en god historia välkommen, ty att skratta hjälper under i ty hänseende.

Kammarherrens kock hade i dag gjort underverk. Rätterna voro blott åtta och vinerna ej flere än sex. »Jag tycker om att ej ha för mycket», sade kammarherren, »men det jag har, skall vara godt. Non multa sed multum.» Kammarherrn hade ej många latinska citat till sitt förfogande, och man fick därför öfverse med, om de ej alltid kommo fullt à propos. Voro således rätterna få så voro de så mycket bättre. En sådan rostbiff fans ej på Rydberg, rapphönsen voro öfver all kritik, portvinet och sherryn, som druckos till desserten, voro hufvudstadsberömda och kvarhöllo herrarna nära en timme vid bordet. Ty kammarherrn hade varit en vecka i London och där ätit två lukulliska middagar, som försett honom med rika samtalsämnen, vigtiga iakttagelser och minnen, som till och med efter hans egna middagar voro tillräckliga att öfver hela hans anlete framlocka ett skinande leende som vid minnet af en ljuf musik.

Slutligen drack man dock för värden, stolarna skötos bullrande tillbaka från bordet, tandpetarna togos fram, och man vandrade långsamt och förhoppningsfullt in i rökrummet. Där väntade kokhett mocka i små kinesiska koppar samt ett helt batteri flaskor, korta, långa, tjocka, smala, långhalsade, korthalsade, fyrkantiga, ovala, med korgflätning och utan korgflätning, men alla med oförfalskade etiketter. »Sans peur et sans reproche» som den simple adelsmannen, så ofta han fick vara med, aldrig underlät att med en aristokratisk skorrning på *r* anmärka.

När det första likörglaset var drucket, vinkade kammarherren den yngste af sällskapet, en af de tre grefvarna, ung attaché, nyligen hemkommen från Brüssel, till sig i en fönstersmyg, lade armen om hans hals och hviskade hemlighetsfullt: »Hör herr grefve! Grefven som nu inte äter som en vanlig torpare bara för att nära sig, säg mig uppriktigt, kan man äta på Hasselbacken?»

Grefven var en liten rörlig karl om några och tjugu. Hans välbildade ansigte pryddes af små, delikata mustacher, näsan var förnämt bugtad, munnen exercerad i alla slags leenden, och ögonen spelade på alt, sågo alt och noterade alt. Han hade en medveten raskhet i sitt sätt, som han fåfängt sökte göra naturlig. Håret var lätt benadt, slätkammadt, med endast en liten, liksom försummad buckla midt i pannan. Genom att umgås med många människor hade han förskaffat sig en otrolig färdighet att kunna gissa sig till deras smak, och det hände sällan, att han öfverskred den gränsen, när han öppnade sin speldosa, där han inrymt motiverna till alla dagens favoritnummer, och där han efter behag kunde förändra repertoiren. Till följd af denna sin egenskap åtnjöt han kammarherrens odelade förtroende, ty gent emot grefven kände sig denne nästan intelligent, och det var ej alltid, kammarherren hade skäl att vara säker på den saken.

»Ja», sade grefven, i det han tog ett tag om sin handlofve och gjorde en lätt bugning, »härifrån går man inte dit.»

»Jaja. Det förstås. Men eljes?»

»Eljes kan man äta godt där. Beställer man på förhand, blir det till och med charmant.»

»Och vinerna?»

»Med samma undantag gäller det samma.»

Kammarherren smålog belåtet och klappade sin gunstling på axeln: »Kom till mig i morgon. Jag tänker arrangera en liten frukost ute en af dagarna, bara för omväxlings skull. Och jag behöfver en förståndig person att tala med. Vill grefven göra mig den tjänsten?»

Grefven bugade sig förbindligt med ett par underliga knyckar i underlifvet. Hvad gör man inte för en god frukost?

»Hur står det till i dag? Kammarherren ser trött ut», fortsatte grefven för att säga något.

»Min mage har varit litet på obestånd. Jag är rädd, jag åt för mycket hummerpastej. Det blir väl min lott att resa till Karlsbad i sommar.»

»Min far ämnar sig också dit. Alla människor resa dit i år.»

»Vintern i Stockholm, sommarn i Karlsbad.»

Kammarherrn skrattade, och grefven smålog diskret.

Emellertid drack man likör och berättade skandalhistorier, som alt mer gingo öfver på det skabrösas område. Man blef alt mindre städad och alt mera öppenhjärtig. Det sjönk i flaskorna, anletena skeno, och cigarrerna blossade.

Men äfven detta tog slut, och ute på gatan väntade en hel rad ekipager för att föra herrarna hem eller annorstädes.

Dagen därpå låg kammarherren illa sjuk. Han hade haft ett slaganfall under natten, men var nu vid sans och kände sig bättre.

Läkaren skakade på hufvudet och sade, att han ej kunde lefva öfver middagen.

Kammarherren såg upp och brast i skratt: »Omöjligt, herr doktor. Jag känner mig riktigt kry. Min mage är jämförelsevis lugn, och det är min säkraste hälsobarometer. Nej, doktorn ser all ting i svart.»

Doktorn hviskade några ord till den gamla hushållerskan, som stod där inne, tog sin hatt och gick.

Den sjuke låg stilla och syntes försänkt i tankar.

Där ute var det vår. Solen frossade på lämningarna af en och annan smältande isbit, och vattnet flödade i rännstenarna långt upp ifrån Regeringsgatan ner utför backarna åt Roslagstorg till och dränkte de icke stenlagda platserna i väta och smuts. De nedfälda gardinerna lyftes knappt märkbart för vinden genom springorna, och en sparf hoppade med ett lätt prasslande fram och tillbaka på fönsterbrädet.

Det ringde på tamburklockan. Den sjuke for upp.

»Hvem är det, Anna Stina?»

Den gamla såg ut genom dörren, och betjenten anmälde: »Grefve X.»

Kammarherren gjorde en rörelse med handen åt hushållerskan: »Låt honom komma.»

Den gamla gick, och grefven trädde in.

»Ah, min unge vän», sade kammarherren, »ni kommer för frukosten. Den måste inställas. Men jag hoppas, vi råkas hos excellensen i morgon.»

»Det gläder mig att se kammarherren så rask. Jag mötte doktorn. Han skrämde mig.»

»Bah! Doktorn är en pratmakare. Ondt krut etc.», sade kammarherren med ett kort skratt. »Om jag kommer opp till i morgon, är väl osäkert, men opp kommer jag.»

Grefven tyckte emellertid, att situationen var alvarsammare, än hvad han fann behagligt, och gjorde min af att gå.

»Sitt kvar, sitt kvar. Ni lifvar upp mig», sade kammarherren och gjorde ett försök att resa sig upp i sängen. Men han föll genast tillbaka igen.

»Det skulle i alla fall förarga mig», fortfor han, »om jag ej fick vara med i morgon. Mins ni excellensens gamla madera? Den är gudomlig.»

Kammarherren flämtade tungt, han fick en häftig slemhosta, ögonen blefvo blodsprängda och ansigtet starkt rödt.

Grefven ville ringa, men gubben höll honom tillbaka.

»Det är ingenting», sade han ansträngdt och med små pauser, »alldeles ingenting. Det går snart öfver. För Guds skull inga scener.»

»Kammarherrn borde inte tala så mycket», sade grefven med en viss ängslan.

»Det har ingen fara», sade den sjuke med någon hetta! »Men à propos! Skulle inte grefven vilja göra mig en tjänst.»

»Alt för gärna.»

»Om grefven kunde skaffa mig matsedeln till i morgon?»

»Med nöje! Det skall vara gjordt inom en timme.»

»Grefven gör mig en verklig tjänst», sade kammarherren lifligt. »Det blir alltid en omväxling, när jag måste ligga så här. Ty – entre nous – tills i morgon blir jag knappt färdig.»

Grefven tog sin hatt och bugade sig: »Som sagdt, inom en timme.»

»Au revoir.»

Grefven skyndade ut, förtjust att slippa närvara vid en dödsbädd – man kan ju aldrig veta – och kammarherren försjönk i en dödslik dåsighet.

Om en stund vaknade han igen och ringde. Den gamla kom in.

»Hvad är klockan?»

»Tre kvart på elfva.»

»En halftimme till, innan grefven kommer. Jag har en så underlig tryckning åt hjärtat.»

Kammarherren reste sig på armbågen och stirrade förvirradt omkring sig:

»Hör, Anna Stina, är du rädd för att dö?»

»Gud, så kammarherrn talar», utbrast gumman. »Får jag inte gå efter en präst?»

»Nej, nej. Det skulle blamera mig. Nej, men oss emellan, jag har ju alltid varit en god husbonde.»

»Ja, det vet Gud», sade gumman och torkade sitt skinande anlete med förklädssnibben.

Kammarherrn lade sig till rätta igen i bädden: »Jaja, när man har godt samvete, god mage och goda affärer, då hjälper man sig här i lifvet. Det har alltid varit mitt valspråk. Men nu är magen dålig, ser du, förbannadt dålig. – Det käns så kallt här i sängen. Hvad säger termometern?»

»Här är 20 grader.»

»Hm! Är du säker på, att den visar rätt?»

»Ja, här är mycket varmt.»

»Varmt när jag fryser. Tyst och afbryt mig inte – Och grefven, som inte kommer med matsedeln.»

Kammarherrn vände sig tungt i sängen och fäste ögonen stelt på gumman.

Hon försökte att tala till honom: »Vill kammarherrn något?»

Han makade sig till rätta i sängen, lade sig på ryggen och skakade på hufvudet.

Alt mer tog oron honom. Han vred sig i bädden och mumlade för sig själf obegripliga ord. Den ena handen hängde slappt ned utför sängkanten, täcket var upprifvet, hufvudkudden i oordning, och alt emellanåt flögo hans ögon mot dörren.

Gumman försökte att tala till honom, men han svarade intet, hörde knappt. Då sprang hon ut efter sin gamla bibel med messingsspännena och skinnpermarna. Hon lyfte på gardinen, så att en liten strimma ljus föll in i rummet. Där satte hon sig och läste med sträf, entonig, stapplande röst, trefvande sig fram emellan raderna. Icke ett drag i hennes anlete förändrades.

»Detta är boken af Jesu Kristi börd, hvilken är Davids son, Abrahams son.»

Kammarherren stönade tungt. En darrning skakade honom, benen sträcktes ut, hufvudet föll åt sidan, underkäken hängde ned. Han var död.

Men gumman såg intet. Hon fortsatte att läsa för den döde, entonigt, sträft, stapplande, vers för vers: »Zorobabel födde Abiud; Abiud födde Eliakim; Eliakim födde Asor.»

Det ringde på klockan, och ett ögonblick efter visade sig grefven på tröskeln med ett papper i handen. Gumman tystnade tvärt och såg mot sängen. Kammarherrns hufvud hängde ned öfver sängkanten. Hon sprang fram och lyfte upp det: »Herre Jössus, han är ju död.»

Grefven kastade ännu en blick på rummet, stoppade papperet i fickan och gick.

En vecka senare öppnades kammarherrns testamente.

Hans efterlåtenskap var ej stor, ty sina egendomar hade han sålt mot årlig lifränta. Det öfriga var bestämdt åt olika personer, men kammarherren hade öfverlefvat dem. De hade alla dött, och han hade glömt att ändra testamentet. Den ende lefvande, som blifvit nämd, hade fått boksamlingen, bestående af franska mémoirer och tjuguåtta kokböcker, jämte kammarherrens ekipage, hvilket han vägrade att mottaga. Hästarna voro gamla och vagnen urmodig.

* * *

IV.
GODA VÄNNER, TROGNA GRANNAR OCH MERA SÅDANT.

* * *

Och vår käre pastor, som har blifvit kyrkoherde», sade fru Pegrelli på syföreningen.

»Ja», sade domprostinnan. »Hvad sägs om det? Det var då inte för tidigt. Han har sträfvat så länge.»

»Om man nu bara kunde få en hustru åt honom», sade borgmästarinnan Rundlund.

»En huslig kvinna, en bra kvinna, en sann kvinna», sade rektorskan Ahlkvist med klimax i rösten.

»Inte för ung», sade fru Rörstrand, som var änka.

»Inte för gammal häller, min söta», sade fru Lindström, som hade giftasvuxna döttrar.

»Nu kan han gifta sig, när han vill», sade domprostinnan, »förlofva sig i alla fall. Nu behöfver han inte låta en stackars flicka gå och vänta lifvet ur sig för hans skull.»

»Han har, hvad som behöfs i ett äktenskap», sade fru Lindström. »Du har alldeles rätt, lilla Katrina, alldeles rätt. Han kan förlofva sig när han vill. Ty när skulle man förlofva sig, om inte när man har utsigt att gifta sig?»

»Och *hvarför* skulle man förlofva sig, om inte för att gifta sig?» sade domprostinnan. »Långa förlofningar äro vårt lands olycka. Det säger min man alltid.»

»Ja, men hvad skall man göra, om man blir kär?» sade fru Rörstrand, som i äktenskapsväg hade spekulerat öfver alla möjligheter.

»Då skall man vänta», sade domprostinnan högtidligt. »Ty gammal kärlek rostar inte. Men vet ni någon? Har ni hört något? Jag har nog hört litet, men jag skvallrar aldrig.»

»Jag också», sade fru Pegrelli.

»Jag med», sade borgmästarinnan Rundlund.

»Men jag kan tiga», sade rektorskan Ahlkvist.

»Hm, hm, hm», sade fru Lindström, som satt och räknade maskorna.

»Ja, men då är det ju ingen hemlighet», sade fru Rörstrand. »Jag vet, hvad jag vet.»

«Jag har hört om fröken Lindkvist,» sade domprostinnan.

»Fröken Lindkvist!» sade borgmästarinnan Rundlund. »Fröken Bergman, menar du.»

»Nej», sade fru Pegrelli. »Hon, som är så kokett och så verldslig se'n. Jag vet ju ingenting. Men lilla fröken Ankarberg talar man om.»

»Hon, som är så ful», sade fru Lindström. »Hvad sägs om fru Bernberg? Hon är änka. Men det gör då ingenting.»

»Nej, rakt ingenting», sade fru Rörstrand.

»Låt oss ej tänka på det verldsliga», sade fru Pegrelli och tog en öfverblick öfver taket genom glasögonen. »Må han blott få en hustru, som är honom värdig, en maka efter Guds sinne. Hvad gör det så, om hon är gammal eller ung, fröken eller änka? Vår käre pastor. Han som har en så fin känsla för kvinlighet.»

»Den *sanna* kvinligheten», sade rektorskan Ahlkvist.

»De sanna *kvinnorna»*, sade fru Rörstrand.

Pastorn, nu mera kyrkoherden, Johan Seth Gabriel Karlberg, var alla damernas ideal, isynnerhet sedan han blifvit kyrkoherde.

»Det fins mycket hos den mannen, det är säkert», sade rektorskan Ahlkvist.

»Han talar till människornas hjärtan, mera än till deras förstånd», sade domprostinnan.

»Han är en Herrans tjänare, som är trogen i det lilla», sade fru Pegrelli.

»Gud, hans ögon!» sade fru Rörstrand.

Och det var något att se, dessa ögon. Lyckligtvis var pastorns bänk i kyrkan så belägen, att den var den första i en korsgång. Därför kom pastorn alltid, så ofta han icke predikade, att sitta så, att han hade sina damer i profil och de honom en façe. När han då sjöng psalmen, på hvilken han ej försummade ett ord, höll han alltid psalmboken med båda händerna, liksom för att ej fingra på något annat, och hans matta, fuktiga ögon vändes stadigt åt höjden. Rösten vibrerade litet, när han sjöng, hälst vid de mera känslofulla ställena. Ty f. d. pastor Karlberg var något för mycket pietistisk. Det var hans stolthet och det enda, konsistorium någonsin haft att anmärka emot honom.

Pastor Karlbergs mest framstående egenskap var eljes en ända till ytterlighet drifven samvetsgranhet, och han hade i allmänhet svårt för att fatta ett afgörande beslut.

När han var i Upsala, hade han helt plötsligt blifvit gripen af den andliga rörelse, som i katekesen kallas för väckelse. Och det var på fullt allvar. Ty pastor Karlberg var en ärlig man, och han ville vara sträng mot sig själf.

Han slog upp Norbecks teologi pag. 126 och läste: »Dessa nådeverk äro följande: kallelsen, upplysningen, omvändelsen, nya födelsen, rättfärdiggörelsen, förnyelsen och helgelsen.» Kallad hade han blifvit. Den saken var klar. Han hade erfarit af upplysningen, så väl Illuminatio legalis som Illuminatio evangelica. Omvänd var han, ty han ångrade, nyfödd också, ty han trodde. Men rättfärdiggörelsen? I skolan hade lektorn sagt, att det var en domsakt af Gud, som måste förnimmas invändigt i människan. Och det dröjde länge, innan då varande studiosus Karlberg lyckades öfvertyga sig själf, att han verkligen var rättfärdiggjord.

Pastor Karlbergs nästa svåra strid med sig själf var, när han började upptäcka, att han var kär. Det var synd att säga, att fröken Amalia Lindblom egentligen var någon skönhet. Men en bra flicka var hon, öppen och rättfram, full af lifsmod och sundhet. Hon var stadig och satt med små ögon, låg panna, uppåtsträfvande näsa, präktiga armar och solida ben. Det där visste kyrkoherden, och han sonderade sig själf för att utröna, om han ej för henne hyste det slags böjelse, som kallades kärlek. Han ryckte till, när hon närmade sig honom. Det var en obeskriflig njutning att tala vid henne, i synnerhet om andliga ting. Ty fröken Amalia såg då så allvarsam ut, hon följde med med en s å spänd uppmärksamhet, accentuerade hvarje vigtigare passage med så uttrycksfulla blickar, så känsliga leenden, att kyrkoherden blef helt varm om hjertat och kunde på den goda stadens supéer glömma sig långa stunder, svängande med en talrik, som värdinnan stuckit honom i handen. Allt det där var nog bra. Men kyrkoherden var ej säker på, om hon hade den sanna tron. Hon gick i kyrkan om söndagarna, i aftonsången till och med, när han själf predikade, hon var med på andliga symöten och deltog med ifver i kafferep för fallna kvinnor.

Men hon hade någonting i ögonen, hvad det nu var, som kyrkoherden var allvarsamt bekymrad för. Hon slog ej ned dem, så ofta han skulle önskat, och här om dagen hade hon skrattat, riktigt gapskrattat åt en historia, som kyrkoherden rodnade ända upp öfver öronen, bara han tänkte på.

Och så dansade hon.

Kyrkoherden ryste vid tanken på en dansande prästhustru, och han beslöt att omvända henne.

»Kärleken förmår alt», sade kyrkoherden till sig själf, där han satt i gungstolen och rökte pipa. »Och Gud är kärleken», tillade han en stund efteråt andäktigt.

Kyrkoherden gungade fram och åter, fortsättande sin tankegång. »Jag skall föra henne till Gud», tänkte han. »Den jordiska kärleken skall blifva ett medel i Guds hand att föra henne helt in på den smala vägen. Och den, som med tårar sår, han skall med glädje uppskära.»

Han drog ännu ett par bloss ur pipan och stälde henne sedan ifrån sig, stärkt af sina fromma betraktelser och af tobaken.

Det var med ett stilla, resigneradt sinne, han fattade sitt beslut för lifvet. Konsul Lindbloms hem var ej sådant, han önskade det. Konsuln själf var känd för att aldrig besöka kyrkan, aldrig gå till skrift och aldrig lägga sig i sin hustrus och dotters religiösa förströelser. Från ett sådant hem borde hon räddas, räddas genom honom. Kyrkoherden fick nästan tårar i ögonen öfver sitt eget ädelmod och upprepade för sig sjelf, att salighetens väg är beströdd med törnen.

Men om hon nu icke älskade honom?

Kyrkoherden gjorde betänksamt toilett, under det han funderade öfver detta. Han knäppte upp sina hängslen – »åhjo, visst gjorde hon det», – tog på sig en ren skjorta – »inte gaf hon honom korgen» – satte på rocken och putsade sina naglar – »om han bara vore riktigt säker» – jämkade prästkragarna framför spegeln – »varium et mutabile semper femina».

Om han bara hade någon visshet! Om han finge ett tecken, som skriften säger. Kyrkoherden slog opp fönstret, stödde sig på armbågarna mot fönsterkarmen och försjönk i drömmerier.

Där borta bodde hon. Kyrkoherden stirrade tvärt öfver tegeltak och skorstenar och tänkte på hur alt skulle gå till. Han skulle gå uppför trappan, ringa på, stiga in, långsamt taga af rocken och kasta en sista blick i spegeln. Naturligtvis skulle han träffa henne hemma, hon skulle vara ensam, han skulle börja tala, och hon skulle blygt se upp mot honom. Hon skulle lägga sina armar om hans hals. Han skulle draga henne till sitt bröst och kyssa henne ...

Kyrkoherden tänkte om detaljerna gång på gång, förbättrade dem och ökade deras antal för att riktigt få dröja vid sluteffekten.

Men som intet tecken från höjden hördes af, måste han fatta sitt beslut på egen hand. Han stängde fönstret med en suck och började göra sig i ordning. När han fått på sig öfverrocken, borstade han länge och omsorgsfullt krage och uppslag. Därpå betraktade han allvarsamt sin bild i spegeln. Det var en vana hos honom att studera sin mimik, innan han gick ut. Därefter påsatte han hatten med en viss omtänksamhet för att ej bringa håret i oordning, pådrog handskarna, knäppte dem och kastade ännu en lång, granskande blick på sin stofthyddas konterfej i spegeln. All ting var i ordning, och dock erfor han en viss beklämning, när han gick utför trappan.

Det kom ett slags nervositet öfver honom, och utan att egentligen tänka därpå påskyndade han sin gång, nästan mer än som var förenligt med hans prästerliga värdighet. Han hälsade knappt på sina bekanta, och de långa rockskörten fladdrade bakom honom.

»Är konsuln hemma?» frågade han pigan, som öppnade tamburdörren för honom.

»Nej, men fröken är i salongen.»

Kyrkoherden tog af sig öfverrocken och trädde in. Fröken Amalia kom honom genast till mötes.

»Nej, se god dag. Det var rart att få se kyrkoherden. Det var då riktigt länge sedan.»

»Konsuln är icke hemma?» började den nybakade kyrkoherden och lade bort hatten.

»Nej, men jag är värdinna i hans ställe. Sitt ner nu, få vi språka en stund.»

Kyrkoherden satte sig på puffen, höll händerna på knäna och började se på taflorna, som hängde på väggen midt emot honom.

»Jag blef så glad öfver utnämningen», sade fröken Amalia. »Ser ni det, jag sade er ju alltid, att ni skulle få det.»

Amalia hörde ej till det slags folket, som resonnera mycket, men hon höll verkligen af kyrkoherden. När han därför, efter några ord om den kristliga kärleken i allmänhet, småningom öfvergick till den äktenskapliga och slutligen frågade, om hon ville älska honom i lust och nöd, blef hon ej als förvånad. Hon lade båda händerna på hans axlar och sade enkelt: »Ja, det vill jag.»

Kyrkoherden blef brydd. Han hade tänkt sig, att de skulle tala om deras olika ställning. Han hade tänkt säga något med mera innehåll, något om att taga lifvet på allvar och dylikt. Och nu kom detta svar. Tonen i hennes röst var full af lefnadslust och friskhet, och dock var där allvar, lifvets glada heliga allvar.

Han sträckte ut båda armarna, yr i hufvudet, och grep henne fast om midjan. Amalia satte sig med ett litet hopp i hans knä och flätade armarna om hans hals, alldeles som kyrkoherden hade tänkt, och kysste honom, alldeles som han hade stått och inbillat sig där uppe på sin kammare, när han såg ut genom fönstret öfver tegeltak och skorstenar.

Kyrkoherden fick nästan en aning om att han varit dum. Hon skulle ej vara värd att vara hans hustru, denna kvinna, som han i hvarje ögonblick kände, hur helt hon gifvit sig till honom? Och henne hade han tänkt att omvända! Han! Hyste hon några baktankar? Kom hon med några förbehåll? Han kysste henne gång på gång. Han vågade ej se opp och möta hennes blick, men i sitt hjärta bad han henne tusen gånger om förlåtelse.

Och när hon till sist smög sig ur hans knä och satte sig bredvid honom, då hade han glömt alt, hvad han öfvertänkt så vackert. Ej ens ett citat ur den heliga skrift kom han ihåg. Han sade bara dumheter, grofva dumheter, men att döma af skratten och kyssarna måtte det ha varit glada, vackra, älskvärda, mänskliga dumheter.

————

Kyrkoherdens förlofning väckte en oerhörd sensation i den goda stadens kristligt intresserade kretsar.

Fru Rörstrand gick opp till borgmästarinnan Rundlund. Domprostinnan, fru Lindström och rektorskan Ahlkvist voro där förut, och alla fem följdes åt till fru Pegrelli för att få höra, hvad hon tänkte om saken. Ty fru Pegrelli hade obegränsad auktoritet i alla tvistiga spörsmål.

Fru Pegrelli satt i soffan, sysselsatt med sitt älsklingsarbete, stickstrumpan.

Fruarna pelsade af sig med en viss brådska och satte sig omkring divansbordet.

»Hvad säger ni om förlofningen?» sade fru Rörstrand.

»Ja, hvad skall man säga?» sade borgmästarinnan Rundlund.

»Han är ju alldeles som en annan människa», sade fru Lindström.

»Man kan knappt känna igen honom», sade rektorskan Ahlkvist.

»Han afgudar sin fästmö rent af», sade fru Rörstrand och snörpte på munnen.

»Den där lilla oppnäsiga flicksnärtan», sade fru Lindström föraktligt.

»Den där koketta ungen», sade domprostinnan.

»Och så sätter hon sina idéer i hufvudet på honom se’n», sade borgmästarinnan Rundlund. »Han börjar redan att tala om kärleken, som kan hjelpa igenom alla svårigheter, om öfverseende mot olika tänkande, om aktning för andras öfvertygelse, och hvad det heter alt.»

»Och det säger han», utbrast fru Ahlkvist med ifver, »han, som för en månad sedan sade till mig, när vi talade om en kristens pröfningar inom äktenskapet: Snälla rektorskan, sa’ han, snälla rektorskan, med Guds hjälp kan man bära alt annat, sa’ han, när man tänker lika om det, som är det ena nödvändiga.»

»Sa’ han det?» sade fru Lindström.

»Herre Gud!» sade borgmästarinnan Rundlund.

»Och nu vill han låta henne ha sitt hufvud för sig», sade domprostinnan.

»Ja, tänk det!» sade fru Rörstrand. »Han säger själf, att han aldrig lägger sig i hvad hon läser.»

»Förändrad är han», sade borgmästarinnan. »Det syns redan i hans yttre. Häromdagen gick han i en vanlig kavaj, bara för att hans fästmö sagt, att hon ej tycker om präster, som jämt gå i uniform.»

»Uniform», suckade fru Lindström, »hvilket uttryck!»

»Han är på väg att blifva ett verldens barn», sade fru Rörstrand.

»Han blir det», sade borgmästarinnan Rundlund.

»Han är det», sade rektorskan Ahlkvist. »Och det kommer däraf, att han glömt skriftens ord, att mannen skall vara kvinnans hufvud.»

Fru Pegrelli hade tegat ända tils nu. Hon hade erfarenhet i lifvet, hon bar ett grånadt hufvud och hade gamla ögon. Hon hade sett många förlofningar och visste, att de ej förändra en människas natur. Hon lät sina vänner tala ut, ty det lättar hjärtat, men nu när de gjort det, och ämnet var uttömdt, lade hon ner sin stickstrumpa, rättade på glasögonen och sade med ett mildt leende: »Vi få ej misströsta om honom, hur underligt det också må se ut för våra svaga ögon. Han kan vara förändrad nu till en tid. Hvilken karl är icke det, när han är förlofvad? Men låt honom blifva gift, och med Guds hjälp skall han blifva sig själf igen.»

Fru Pegrellis ord kommo som lugn efter stormen, fruarna andades lättare, en och annan började redan att hoppas.

Och två år därefter när fru Rörstrand och rektorskan Ahlkvist sutto tillsammans och fållade linne till missionen, sade fru Rörstrand med sitt gladaste småleende: »Söta du, det är för roligt med kyrkoherde Karlberg. Ett sådant godt fridens hem han har, och så kvinlig som hans hustru har blifvit. Den kära fru Pegrelli! Hon kände menniskorna bättre än vi.»

Rektorskan såg upp från sitt arbete, och ett saligt leende sväfvade på hennes läppar.

»Nej», sade hon stilla. »Fru Pegrelli satte sin lit till En, som är mer än människor.»

»Du har rätt, lilla Emelie», sade fru Rörstrand. »Däri låg det.»

* * *

V.
ETT ÄKTENSKAP.

* * *

I hans unga dagar var det ingen, som kunde begripa, hvad som tog åt kaptenen, när han gifte sig.

»Man blir trött på det här förbannade kroglifvet», sade dåvarande gardeslöjtnanten till sina vänner. »Någon gång måste man dock ha rasat ut.»

Kamraterna skrattade.

»Skratta ni», sade löjtnanten, i det han vred sina vårdade mustascher, »flickan är vacker, det kan då icke nekas.»

Men skrattet tystnade icke. Ty ingen kunde tänka sig löjtnanten som äkta man.

När en man, som lefvat högt, drager sig tillbaka och lämnar ungdomens dårskaper bakom sig, är det eget att se, hur hastigt den gamla människan i honom förkväfves och dödas, och hur den nya alldeles synes hafva sagt upp bekantskapen med den gamla. I sällskap är han aldrig frivol. Han skämtar, men han skämtar belefvadt. Och hans intressen vända sig endast omkring de mest aktningsvärda föremål. Det är blott i rökrummet, detta den gamla människans Eldorado, som det forna lynnet tar ut sin rätt. Det gör godt att friska upp sig en stund. Det är så skönt att hvila ut vid sin ungdoms minnen.

Löjtnanten var närmare trettitalet, när han råkade sin nuvarande hustru för första gången. Hon var då aderton år, vacker som en dag, glad som ett barn och oskyldig, som en ung flicka är, när vårdande föräldrahänder hindrat det stygga i verlden att komma till hennes öron.

Det skedde en märkvärdig förändring med löjtnanten. Han undvek bullrande dryckeslag, afbröt så småningom vissa inklinationer och gjorde med ett ord allvarliga försök att något odla den bättre delen af sitt eget jag, hvilken hittils kanske varit nog vanvårdad.

Han öfverhopade sin utkorade med uppmärksamhet, ehuru aldrig så att hon kunde känna sig generad däraf. Tvärtom höll han sig alltid på ett slags lagom afstånd. Han dansade med henne ett passande antal danser, närmade sig henne tillräckligt ofta under aftonen för att göra sig ihågkommen och visste att skaffa sig reda på när hon for till spektakel eller koncerter. Han var glad och fri i sitt sätt, skämtsam och litet öfverlägset sarkastisk, manligt stolt, när tillfälle yppade sig, ridderlig i sin uppmärksamhet, vördnadsfull i sitt sätt, alt med en liten anstrykning af sentimentalitet, som klädde honom förträffligt.

Och han vann sitt mål. Han blef hennes unga hjärtas ideal, sammanfattningen af alt, hvad en kvinna drömmer om hos en man, när hon ännu är bländad af lifvets vårtankar.

Emellertid slöt historien som så många andra med frieri. Löjtnanten fick ett uppriktigt ja, och förlofningen blef eklaterad.

Förlofningstiden var ett vimmel af nöjen. Baler, supéer, spektakelbesök, små middagar på Rydberg, promenader och slädpartin aflöste hvarandra. De förlofvade öfverhopades med lyckönskningar, med frågor, hur länge de hållit af hvarandra, med hemlighetsfulla vinkar, att det här hade man nog haft öga för länge etc. Och så gratulationer igen, gratulationer i det oändliga, muntligen och skriftligen, pr telegram, bref, visitkort, tryckta bibelspråk – enskildt till fästmön – sinnrika emblem i form af medaljonger, armband, örringar, skära rosetter, tänkande buketter och prässade blommor. Det var hela lådor med bevis på en varaktig kärleks värkliga tillvaro.

Och den unga fästmön blef vackrare med hvar dag, de nalkades bröllopet. Det var en glädje att se henne promenera med sin fästman. Hennes steg voro fasta, armen höll så förtroendefullt om hans, och hon hälsade på hvarje förbigående, som hon kände, med ett strålande leende, som var hon stolt att bli sedd så vid hans arm. Hon log mot hela verlden, och den log mot henne tillbaka.

Emellertid flyttade löjtnanten från Stockholm, tog transport till ett annat regemente, arrenderade en landtegendom och gifte sig.

Strax efter bröllopet var Elsa lycklig, riktigt genomlycklig. Lifvet syntes henne så lätt och hela verlden så full af glädje. Hon svindlade nästan vid tanken, att det var hon, hon själf, som ägde alt detta, och hon skulle ej förlora det. Med hvar dag blef det alt säkrare just hennes egendom. Och dock fans det stunder, när hon kunde få en känsla af ensamhet, och det var, när den tanken kom för henne: »Skall väl detta räcka?»

Men så kom hennes man till henne, kysste henne eller drog henne ner på sitt knä, och då rodnade hon af glädje, gömde sitt hufvud vid hans bröst och sade, att hon var bra barnslig. Hon var så lycklig, att hon kände fruktan, därför att han var henne alt för kär. –

Det är tusen småting, som väcka en misstanke, och Elsa fick tidigt nog den idén, att hennes man ville dölja sitt föregående lif för henne. Med misstanken skärptes hennes uppmärksamhet. Hon lade på minnet en mängd småsaker, som hon själf såg eller kunde få höra talas om, i synnerhet när mannen hade främmande. Hon kombinerade dem. Hon gjorde hypoteser, hvilka hon pröfvade, men fann odugliga.

Så hände det en dag, att en af hennes mans gamla regementskamrater hade kommit på besök. Herrarna sutto på gården vid ett glas punsch och rökte cigarr. Elsa skulle gå fram till fönstret för att säga dem ett par ord, då hon hölls tillbaka af ett skallande gapskratt.

Det var ett sådant där obetvingligt och dock dämpadt skratt. Det kommer från magen och skakar hela

menniskan. Det låter rått, muntert, tvetydigt, uppsluppet, kittlande, som när man skrattar åt något oanständigt. Det var något, som tvang henne att stå stilla. Då hörde hon den främmandes röst midt under skrattet: »gamle fruntimmerskarl», och så ett »tyst, tyst» från hennes man.

Elsa tryckte båda händerna mot ansigtet och steg baklänges. Hon var alldeles blek.

Och hon hörde ett samtal, sådant hon aldrig hört förr, afbrutet af korta skratt och det sakta plaskandet af glas, som fyldes. Blodet rusade till hennes kinder. Allting stod som ett kaos för henne.

Detta var det då, hon anat, detta, hvilket hade stött henne tillbaka redan som nygift. Han var liderlig under en främmande mask. Liderlig! Det var just ordet. Hon mumlade det halfhögt för sig själf. – – Liderlig. – – Det var där, han tog all glöd från, när han omfamnade henne. Hade hon ej känt något sådant, alt från bröllopsnatten, fast hon blundat därför? Hade hon ej smugit i hans famn, darrat af fröjd vid hans bröst och så ej gjort annat än mättat hans simpla begär? En sköka kunde ha gjort honom samma tjänst. Och hade hon icke själf dragits ned i denna orenlighet utan att veta om det? Hade hon icke inandats den med självfva luften omkring henne? Och kunde hon någonsin blifva fri? Hon gick fram till en stor trymå och såg sig i den. Var hon förändrad sedan i går? Eller hade det kommit småningom, dag från dag, i ett långsamt tärande moriendo detta skrämda uttryck, denna skygga blick, och var det hon, denna vanärade kvinna, eller var det en annan? Det var intet samband mellan i går och i dag. Men i morgon, i morgon! Från och med denna dag skulle enhet finnas, enhet och likformighet. Samma skam skulle följa henne till grafven. Ty hon var gift, och det var en dödssynd att åtskilja, hvad Gud hade förenat.

Och frågorna kommo, tviflets frågor, men hon fann intet svar. Hon stängde fönstret, tryckte båda händerna mot pannan och kastade sig i soffan med ansigtet mot en kudde. Hela hennes kropp darrade, och hon grät högt.

Men där ute hvirflade cigarröken och herrarna talade om sina ungdoms minnen. Alt emellanåt trängde genom det stängda fönstret ett sådant där skratt till hennes öron. Det lät så ohyggligt aflägset, och för hvar gång ryckte hon till som bränd af glödande järn.

Det var två dagar senare.

Elsa väntade sin mor på besök för ett par veckor. Hon hade gladt sig däråt som ett barn. Och nu var alt så annorlunda.

På förmiddagen hade Elsa stält i ordning i gästrummet, så som hon visste, att modern ville hafva det. Hon hade hängt en liten gardin öfver spegeln och stält blommor på bordet, gula, röda, hvita och mörkbruna törnrosor.

Men det var med en ohygglig beklämning, hon satt i förmaket och lyssnade efter ljudet af vagnshjul. Hvad skulle hon säga modern? Ingenting. Det vore det bästa. Stolt ville hon vara, bära sitt elände inom sig. Ingen skulle ana, hur hon led. Och dock förstod hon, att detta hade hon ej kraft till. Hvar skulle hon också ha fått den ifrån?

Elsa reste sig långsamt och gick ut på gården. Vagnsbullret hördes tydligt borta på gärdet.

Hon stack båda händerna i fickorna på klädningen, som hon brukat när hon var barn, och något ledsamt hade händt, och gick med korta steg fram och tillbaka utanför stentrappan. Hufvudet höll hon en smula nedböjdt.

Vagnen rullade in på gården och med en äkta herskapsknyck höll kusken in hästarna precis framför trappan.

Elsa sprang fram till fotsteget: »Välkommen! Välkommen!»

Gamla hennes nåd, en liten fet, gladlynt dam på några och femtio år, steg med en viss svårighet ur vagnen: »Ja, kära barn, här har du mig nu.»

Elsa följde modern till hennes rum. De talade om hettan i kupéerna och dammet på landsvägen.

Orden stockade sig i halsen på den unga frun. Att mor och dotter skulle kunna mötas så! Att de ej skulle hafva mer att säga hvarandra! Det var något som rent af hämmade talet, tyckte Elsa, hvad det nu var. Och det gick ju dessutom för sig. Man kan i sådana fall oftast mer, än man tror.

Middagen blef serverad, en liten god middag på tre man hand med viner och stek.

Modern var lik Elsa, endast kortare och mera fet. Elsa öfverraskade sig själf med att se på sin mor, och hon fick en plågsam känsla af, att denna genomgått detsamma. Det var nog vanligt. Men man tog det ej så hårdt, och därför fick man också ett trefligt hull på gamla da'r. Man förlät, och man var lycklig. Elsa rodnade och såg ned i talriken. Hon var tyst under måltiden, och omkring hennes kuvert var duken fullströdd med sönderkramade brödsmulor.

Det hade varit mulet hela dagen. Under middagen började det rägna. Blåsten viftade trädgrenarna upp och ner öfver fönstren, rägnet smattrade mot rutorna, och inomhus var det kvaft och tungt, som när man fruktar åska om sommaren, och fönstren äro stängda.

När kaffet var drucket gick herrn i huset ned till sig, och mor och dotter blefvo ensamma.

»Kära du», sade hennes nåd, »tag fram korten, så får jag mig en liten patience.»

Elsa lydde mekaniskt, och den gamla frun började »envisa damerna.» Hon pratade under det hon placerade korten. Elsa tog fram ett handarbete och sydde ett par stygn. Men snart lät hon det falla ned i sitt knä. Sedan satt hon tyst och stirrade rätt framför sig.

»Den som nu hade en klöfver tia», sade hennes nåd.

Elsa gick fram till fönstret och såg ut i rägnet. Det piskade mot rutorna och gräfde djupa fåror i sanden på gården. Hon önskade, hon kunde komma ut och få springa, hvart som hälst, rätt fram, till dess hon dignade ned.

Modern såg på henne.

»Hvad är det med dig, barnet mitt?»

Elsa stödde sig krampaktigt mot fönsterposten och brast i gråt.

Hennes nåd lade bort korten och gick fram till Elsa. »Hvad är det?» sade hon och strök dotterns kind.

Elsa kämpade en stund mot snyftningarna. Så sade hon: »Det är ingenting. Det kommer på mig så här ibland.»

Den gamla frun förstod, att något måste det vara, men hon visste också, att saker finnas, som man ej fordrar förklaringar öfver ens af en dotter. Och därför talade hon i vanliga ordalag om, att man har mycket att genomgå i lifvet, hvar och en för sig, men människorna voro ju ej fullkomliga, och därför fick man taga dem, som de voro.

Elsa frös. Hon torkade tårarna, reste sig sakta och började gå fram och åter i rummet.

»Hvarför har mamma aldrig talat vid mig om, hurudan verlden är?»

Modern spratt till.

»Ja, mamma vet mycket väl, hvad jag menar. Hvarför veta vi kvinnor aldrig, hur männen lefva?»

Elsa hade lagt armarna på ryggstödet af en fåtölj och såg spändt på modern.

»Hvad skulle det tjäna till?»

Elsa rätade långsamt upp sig. Hennes bröst arbetade häftigt. »Man skulle då ej löpa fara att blifva öfverraskad», sade hon.

Det blef tyst en stund. Elsa grep en sax, som hon nervöst förde opp och ner mellan fingrarna. »Åh, jag skulle kunna springa min väg från altsammans», utbröt hon.

Modern gick fram till henne.

»Men det gör du icke», sade hon.

Elsa lät armarna falla slappt ned, ett uttryck af trötthet kom öfver ansigtet. Hon tryckte läpparna mot hvarandra.

»Nej, det gör jag inte. – Jag vågar ej», mumlade hon en stund efteråt.

Modern drog henne till sitt bröst. Men Elsa lossade lugnt hennes armar, förde henne tillbaka till bordet och sade: »Det är ej värdt att tala därom.»

»Ja, mitt barn», sade modern, »låt oss ej tynga hvarandra med hvad som ej kan ändras. Tro mig! Verlden var sådan före din tid, och den kommer ej att bli annorlunda.»

Elsa satte sig. Hon hade en oredig föreställning om, att hon kanske var orättvis. Hennes man rådde väl i grund och botten ej för, att han var lik alla andra. Hennes mor kunde ej hjälpa, att hon tänkte som hela verlden. Men i samma ögonblick hade hon också en sällsam fantasi. Hon tyckte, att idel benrangel dansade omkring henne i en vild backanal. Och alla buro de masker för att inbilla hvarandra, att ihåligheten kunde döljas.

När hon steg upp igen, hade hennes nåd återtagit sin afbrutna patience.

När modern rest, blef Elsa lugnare. Hon tog hvar dag, som den kom, utan att tänka på den följande. Hon hade sina sysslor och sina vanor. Då och då afbröts enformigheten af bjudningar i granskapet. Hon fick vara vacker och spirituel, blef uppmärksammad och firad. Herrarna kurtiserade henne, och damerna afundades hennes skönhet och elegans. Om söndagarna for hon till kyrkan, strängt mörkklädd, kom alltid precis och satt kvar, tills det var slut. Psalmerna sjöng hon med stark, välklingande röst, och när välsignelsen var sagd, satt hon länge nedlutad med ansigtet alldeles begrafvet i sin näsduk.

Hon hade blifvit loj med åren. Understundom tillbragte hon hela förmiddagen på en chäslong med en roman i handen, hälst Octave Feuillet eller riddarromaner. Hon tyckte om att se hela verlden fadd och intetsägande, drömma om frasande sidenklädningar, hvirflande valser och blaserade älskare. Och när hon tröttnade på detta, ville hon höra ljudet af tunga rustningar och trampande hästhofvar. En stolt hjelte hade svingat henne upp framför sig på sadelknappen, hon kväfdes nästan under hans famntag. Armarna hade hon slingrat om hans hals. Och så redo de fram i susande galopp mellan vilda klyftor och prasslande eklöf, bort till ett

moriskt gemak med brutna fönster och halfskymning. Där slumrade hon i riddarens famn. Hon lät boken sjunka och tillslöt ögonen. Så kunde hon kasta den ifrån sig, borra hufvudet ner i soffkudden och vrida sig som i feber. Hon blottade sin arm och prässade anletet hårdt mot det fina, mjuka hullet. Hon bet i den och njöt af att se på de djupa märken, hennes tänder hade efterlämnat. Så log hon och kysste märket gång på gång, sprang häftigt opp och gick fram och åter i salongen mellan speglarna. Men i det dagliga lifvet var hon jämn och lugn, endast något likgiltig. Hennes mans smekningar hade irriterat henne i början, men hon vande sig äfven vid dem.

Med åren blef hon fet, åt mycket och lade sig till med knähund.

Löjtnanten avancerade till kapten. Äfven han blef fetare, anlade för bekvämlighetens skull ett kort, välvårdadt helskägg, fick en liten fläck i nacken och blef alltmera tillgifven sina länstolar och sin eftermiddagsbrasa. Det var hans familjelif att sitta där efter middagen, så länge några glöd funnos kvar och med händerna hopknäppta öfver magen stirra in i elden. Elsa satt ett stycke ifrån med sin stickning, som hon vant sig att sköta i mörkret. Skymningen föll på, ett matt sken från eldstaden låg öfver en del af golfvet, men vrårna voro mörka, och man kunde höra den lätta gnidningen af stickorna, som skrapade mot hvarandra, och af nystanet, som alt ibland med en liten duns föll mot mattan.

Ibland steg Elsa opp, lade bort stickningen och satte sig på golfvet med hufvudet mot sin mans knä. Han lyfte sin arm, lade den kring hennes lif, lamt, löst, utan någon tryckning, och så sutto de båda och stirrade in i brasan utan ett ord och utan en tanke.

Då kunde hon gråta i stillhet mot hans knä, utan att han såg det, och när han steg upp för att gå ut, hade hon redan torkat sina tårar.

Lampan blef tänd, och Elsa började sitt arbete – den långa vinterkvällen.

* * *

VI.
FRÅN ÖLAND.

* * *

I.
Fem kronor.

——

Stranden var öde. Icke ett träd, så långt ögat kunde nå. Kort gräs växte på den magra, sandiga grunden. Himlen var grå med stora, drifvande skyar, och hafvet välte i tunga slag in mot stranden.

Huset var litet, grått och förfallet med två fönster och alla rutorna skiftande i grönt och blått. Skorstenen satt på sned, och staketet kring trädgårdstäppan var prydt med messingsbitar, minnen af ett strandadt fartyg, hvilket Lars Anders varit med om att rädda. Två barn lekte på gården med kalkstenar, som de krossade i bitar och bygde ladugård af.

»Tror du far kommer hem?» sade flickan och såg upp mot brodern.

Pojken stötte mössan opp i pannan, spottade långt ut, som han sett fiskrarna göra, och såg bort åt hafvet: »Ja vars, hvad han gör. Han kan sköta en båt, han».

Två mil öster om Öland ligger ett grund, där befolkningen fiskar sill. I godt väder kan en karl segla dit

ensam och till och med ligga ute där öfver natten. Men mot hösten är det alt godt att vara två. Då kastar stormen vågorna alldeles lergula upp mot den långgrunda stranden. Det fins ej en fläck utom hus, där man är skyddad för blåsten, och en natt behöfver man aldrig tillbringa därute. Ty man seglar ut på en timme och lika fort tillbaka igen.

Lars hade rest för två dagar sedan med god vind och lugnt haf, och nu satt hustrun och väntade på honom. Den som är van att vänta, oroar sig ej i onödan. Men stormen hade nu varat ett dygn. Den hade redan börjat mojna af, och ännu hade ingen Lars kommit tillbaka.

Hustrun gick ifrån spiseln, där hon nyss gjort upp eld, gick fram till fönstret, torkade af rutan och såg ut. Hafvet låg framför henne svart och grått med hvita kammar och en lysande grön skiftning. Det häfde sig i lugna, starka dyningar. Längst bort skönjdes en blå rand, och in i stugan hörde hon de egendomliga smällarna af vågorna, som stötte mot stranden.

Två karlar kommo långsamt uppför gångstigen från sjön. Ingen af dem var Lars. Hon bemannade sig och gick ut på trappan till barnen, just som karlarna kommo fram till grinden. Hon såg på dem och förstod alt, men kunde ej få fram frågan.

»Hvar är Lars?» sade hon till sist.

»Han är borta», svarade den ene efter en stund. »Vi såg' båten drifva omvänd en mil till sjös.»

Hustrun satte sig på trappan. Hon grät ej högt, men hon krökte sig under slaget.

Barnen sprungo till, en på hvar sida, men hon märkte dem ej. Karlarna stodo tysta och sågo på scenen framför dem. Ingen talade. Man hörde blott hafvets tunga dyningar, som långsamt gräfde sig in i sanden.

Slutligen gjorde den ene af karlarna en rörelse för att gå. Den andre såg sig om som i ovisshet. Så gick han fram, lade handen på kvinnans skuldra och sade: »Det var en bra karl. Gud fröjde honom.»

Hon satt alldeles stilla. »Det var han», mumlade hon, »det var han.»

Karlarna gingo, och hustrun satt där ensam med sina barn. De små greto och hon hörde det ej. Men alt som kvällen kom, blef hon vekare. Hon gick in för att få barnen i säng. Men då tog smärtan henne, och hon föll i en häftig gråt. Barnen hade gråtit sig till sömns utan qvällsvard, och hon satt där ännu på sängkanten med händerna i knät. Så kom natten och med den hvilan. Dagar kommo, år kommo och med dem glömskan.

Det blef ingen begrafning, ty hafvet hade sörjt för det alt sammans. Det hade vaggat honom genom lifvet, burit honom i sin famn, när han var ett barn, gifvit honom hans uppehälle, när han blef man, och nu gungade det hans döda kropp på vågorna, tills den sjönk i djupet eller kastades opp på en strand eller ett grund.

Han var borta.

Men det var ej tid att sörja, om det också sved en smula i hjärtat. Här voro tre lif att uppehålla. Här var arbete att göra, och änkan tog ärligt i tu med saken.

Först måste hon köpa en stuga. Den gamla var torp, och hon kunde ej betala arrendet eller fullgöra dagsverkena. En visste hon om, som var till salu för trettio riksdaler. Hon hade blott fem, men hon bad att få utbetala rästen så småningom, och det skulle hon få.

Strax därefter fick hon höra om en annan, som såldes för femton. Den var sämre, det förstås. Där var kallt om vintern och hett om sommaren. Men den, som blott har fem, är glad att ej behöfva vara skyldig mer än

tio, och hon gick till bonden och bad, att köpet skulle få gå om.

Det blef ett långt samtal.

Tiderna voro svåra. Om man skulle göra så med alla! Han kunde ej vara säker att få den såld igen. De fem kronorna kunde hon i alla händelser ej få tillbaka. Alldeles omöjligt. Något för något.

Och hon gaf med sig. Fast nog grämde det henne alltid. Han skulle ha kunnat undvara dem bra mycket bättre än hon.

Men åren gingo, och hon drog sig fram. Hon spann, hon stickade strumpor, hon gick på dagsverken, och hon sparade. När barnen blefvo äldre, sattes de i skola, och när sonen blifvit konfirmerad, visste hon utväg för att utrusta honom, så att han kom till sjös. Ty till sjös ville han, och hon ville det ock. Hans far hade velat det.

Och så lefde hon sitt lif på den kala stranden, där hon aldrig såg ett träd, där blåsten pinade igenom mosstoppningen på väggen, och där snön om vintern stängde henne inne ensam. Ty sonen hade med tiden satt eget bo, och dottern var ute i annans tjänst.

Våren kom ju dock till sist och smälte snön, så att vägarna blefvo farbara, snön isfri, marken torr och vindarna ljumma.

När jag såg den gamla, var hon inne i staden för att sälja garn, som hon spunnit.

Dagen var solig, trottoarerna utan skugga, luften fyld med dam och hettan kväfvande.

Hela dagen hade hon gått ur hus och i hus, och nu var klockan fyra på eftermiddagen. Hon hade gått, som man går i hettan, tills lemmarna styfna, och fötterna blifva ömma.

Hon hade varit inne i köket och fått sig mat. Nu satt hon på stentrappan utanför och hvilade sig. Den sista garnhärfvan hade hon blifvit af med, och om en stund skulle hon vända tillbaka med den lilla ångbåten.

Vi stodo omkring och försökte komma i språk med henne. Hon var krokig och grå, med detta på en gång trötta och forceradt vakna uttryck, som kommer af näringssorger. Näsan var böjd mot hakan, munnen infallen och ansigtet rynkigt.

Men alt som hon kryade till sig, blef hon meddelsam. Hon svarade på frågor och berättade vidt och bredt med ett eget tungt uttryck och i platta, hvardagliga vändningar, hur hon hade det.

»Svårt var det i vintras, förstås», sade hon. »På tre veckor kunde jag inte komma ut för snö. Det var det att jag hade sillen, och mjöl hade jag också. Men till sist tröt bränslet. Och då fick jag gräfva mig igenom snön själf och fram till vedbo'n.»

Och sist kom hennes historia eller de bitar däraf, som jag berättat här. Det kom lugnt och simpelt. Det som hade händt, det hade händt. Och nu var det förbi.

Men ju längre tillbaka den gamla kom i sina minnen, dess mer förmörkades hennes ansigte. Munnen kneps skarpare samman, och ögonen fingo ett hvasst, pinsamt uttryck. Hon berättade om sitt släp, om tider, när hon ej visste, hvar hon skulle få brödbiten ifrån, om dagar af arbete, när hon om kvällen af trötthet ej förstod, hur hon dagen därpå skulle komma upp ur sängen. Därpå berättade hon om mannens död och om alt det andra.

Jag kände mig helt beklämd, där jag stod. Var det att lefva detta, att dag ifrån dag, år ifrån år ej hinna med mer än att hålla hungern och kölden på afstånd? Jag tyckte mig se slägte efter slägte födas och dö utan att

hafva hunnit mer. Och ännu skulle millioner ryggar krökas, millioner hjässor blifva grå, millioner anleten fåras, utan att de i lifvet ens kunnat sträfva efter ett annat mål än det att hålla lifvet vid makt.

Men är det ett mål?

Så såg jag åter på gumman. Hon höll de knotiga händerna sammanknäppta och nickade sakta med hufvudet.

»Jag kan inte hjälpa det», sade hon. »Men det grämer mig, när jag tänker på de där fem kronorna.»

II.
Ett resultat.

Om torsdag skulle han komma hem, och Ingrid gick och väntade.

Nils Gustaf hade varit ute till sjös, och nu sade de, att han arbetat på varf någonstädes i Amerika, och att han var en storkarl riktigt, nu när han kom hem. Bref hade hon ej fått mer än en gång, men hälsningar hade han skickat, att han var frisk och hade det bra. En gång hade en liten ask följt med hälsningarna. En ring låg däri af guld, liten och slät. Den passade blott till vänstra handens lillfinger. Därför lade hon den tillbaka i asken igen och gömde asken längst in i sin öfversta byrålåda.

Brefvet hade ej varit långt. Där stod om, hvad han sett, hvilka skepp han rest med, hurudant befälet varit och hurudan födan, hur mycket han sparat ihop, samt hur han kommit på varfvet. Där stod ock, att ute i den stora verlden aktade man en arbetare som en annan människa. Det sista förstod hon knappt, men hon tyckte, att det var något hon längtade efter, när hon hörde det. Och sist stod det, att han höll af henne och skulle komma tillbaka.

Nu var brefvet utnött och nästan söndertrasadt, men på torsdagen skulle han komma.

På fredagen fick Ingrid veta, att han hade kommit, och hon tyckte hela dagen, att det var underligt, att alt var som vanligt.

På aftonen gick hon ner åt ängen, som går fram mot fyren till, den gröna fläcken på Ölands stora öde alfvar. Där hade de mötts förr, när hon var en sjutton års flicka och aldrig varit ute i verlden. Nu hade hon varit i tjänst i två år och tyckte, att hon kände lifvet.

Det var skymning och kallt. Grönskan var mörk, med gult och rödt mellan bladen. Ekarna stodo ännu gröna, men björkarna hade börjat fälla. En lätt dimma steg opp öfver kärren, och full tystnad rådde. Som en sista pust af lif gick genom skogen, och långt borta hördes hafvet som ett oredigt sorl. Det var en kväll i September med klara stjärnor.

Hon satte sig på den gamla bänken mellan två träd och väntade. Om en stund kom han värkligen. När ingen på gården visste hvar hon var, hade han gått hit.

Nils hade lagt ut, såg starkare ut, hyn var mörkare, och skägget hade växt. Han satte sig på bänken och drog Ingrid till sig. Hon stödde sig mot hans bröst, och de talade om alt, som händt under dessa åren. Om Ingrids far, som hade dött, om hans far, som ännu bodde i den gråa stugan ned åt sjön till, om hur fisket gick för gubben och om gamla tider.

Men skymningen föll på alt mera, och orden dogo.

Ingrid kände, hur hennes puls gick fortare. Hon nästan kväfdes under hans famntag, men hon tänkte intet, fruktade intet. Hon var blott lycklig.

Så lade Nils sin hand på hennes kind: »Vill du tro mig, Ingrid? Till Julen kan jag gifta mig.»

Hon kysste honom till svar, och så kom det tyst, staccato: »Det gör ingen ting.»

»Hvad menar du?» stammade hon och ville resa sig. Han drog henne ned igen: »Säg icke, att du icke förstår.»

Men Ingrid reste sig. »Jag får lof att gå hem», sade hon.

Nils Gustaf följde, med armen om hennes lif. Så gingo de fram till den lilla hvita byggnaden, där Ingrids husbondfolk bodde.

Det var tyst på gården. Alla ljus voro släckta i fönstren. Månen kastade en skarp glans öfver midten af planen, men rundt omkring var det djup skugga under de lummiga träden. Blott en och annan strimma lyste med ett matt, gulaktigt sken igenom det tjocka löfverket. De gingo alt långsammare, ju mer de nalkades trappan. Alt oftare sökte deras läppar hvar andra. De stannade i en lång omfamning. Så gingo de vidare igen, hårdt prässade mot hvar andra.

De kommo fram till trappan.

»Godnatt», sade Ingrid och kastade armarna om hans hals. Han omfamnade henne ännu häftigare, men sade intet. Den ena handen hade han prässat mot hennes bröst. Han höll henne så, när de gingo upp för trappan.

Nils öppnade dörren.

»Du får inte», hviskade Ingrid. »Gå Nils.»

»Tro mig», sade han på samma sätt. »Säg icke nej. Till jul kunna vi sätta bo.»

»Jag törs ej Nils», hviskade hon. Men han drog henne till sig. Ingrid lutade sin panna mot hans hals och följde honom sakta in.

Så stängde Nils förstugudörren varsamt, utan ett ljud.

Några dagar därefter var det nordostlig stickande storm med svår sjö. Nils' far hade fiskdonen ute en half mil till hafs. Det var alt hvad han ägde, och på morgonen seglade Nils ut med fadern för att bärga dem.

På Söndagen fick Ingrid veta, att de ännu ej kommit åter. Då hade emellertid stormen stillat af, och sju båtar sattes under segel för att söka dem. Vid middagstiden återvände dessa. De hade funnit båten drifvande med kölen uppvänd, men fiskredskapen voro borttagna. Antagligen hade båten varit för hårdt lastad och kantrat på hemvägen. Liken och redskapen måste af stormen ha blifvit drifna söderut.

Ingrid var nere vid stranden, när karlarna kommo tillbaka. Hon gick därifrån som i feber.

Det blåste kallt ifrån sjön. Tunga skyar hängde öfver den grå alfvaren.

Ingrid hade ingen redig känsla. Det syntes henne vara så tröstlöst mörkt all ting, och så visste hon, att hon nu var alldeles ensam. Hon hade ju varit så lycklig dessa dagarna. »Han är död», mumlade hon för sig själf, när hon gick framåt vägkanten, »död». Det låg något så hårdt och tillika så underbart i det ordet. Död!

Hon satte sig ned på dikesrenen och grät länge.

När hon reste sig upp, var det skymning. Hon var trött och gick med långsamma, vacklande steg hem till sina sysslor.

Tiden gick enformigt, tungt, glädjelöst. Om dagarna arbetade hon, och om nätterna grät hon, sof, vaknade, grät igen och somnade på nytt i en orolig, drömfyld slummer. Fann hon om dagen en stund ledig, gick hon upp på vinden. Där satte hon sig på en bjälke vid takfoten, prässade hufvudet i sina händer och önskade, att hon vore död. Omsider kom en slags slö likgiltighet öfver henne. Hon gick till sina sysslor som till en förströelse. När hon höll på med dem, var hon lugnare.

Så förgick ett halft år. Då visste hon att hon bar på ett barn, Nils' och hennes.

En dag i början af Mars kallades hon in till sin matmoder, och fick det besked att hon skulle flytta i April. Intet skäl blef nämdt, men Ingrid hade på sista tiden lagt märke till, att man såg på henne, när hon gick. Hon blef också ej ens förvånad. Det kunde ju ej vara annorlunda.

Ingrids mor hade dött, när dottern ännu var ett litet barn, och när flyttningsdagen kom, stod denna därför helt allena. Hela trakten visste om hennes olycka, det såg hon på människornas sätt mot henne.

På morgonen tog hon ett litet knyte i handen och vandrade bort åt landsvägen. Hvart hon skulle gå, visste hon ej egentligen. Blott ett stod som en fix idé för henne – att hon skulle ut och söka sig en plats.

Det var en kall Aprilmorgon med sydvestlig blåst. Våren kom sent detta år. Töväder och snöyra hade aflöst hvarandra oupphörligt. Snön låg tätt öfver marken igen, vinden var bitande kall, lärkorna, som kommit, hade tystnat, och Tussilagon, som börjat skjuta upp sin fjälliga stjälk, vissnade. Isen låg kvar utmed stränderna, och luften var hård att inandas. Det var vinter igen.

Ingrid gick åt norr utmed den vestra kusten. För hvart steg hon tog, sjönk hon ner öfver hela foten. Hvart hon såg, syntes blott den en tum djupa, nyfallna snön, hvilken låg som en lätt matta öfver den gamla. Vägen hade yrt igen under natten. Skyarna hängde lågt. Tungt, kallt och ödsligt låg landskapet framför henne.

Hon hade blott gått en half mil, när hon kände huru krafterna sveko henne. Bredvid vägen låg en bondgård, men hon var känd där och ville ej gå in. Hon stod vid grinden, villrådig och ängslig. Hon frös, och hon var trött. Hennes fötter voro våta och ömma, och för hvarje steg hon tagit hade de sjunkit ned i den lösa snön.

Ingrid lade handen på låset. Hon kunde ju dock försöka.

I stugan satt bondhustrun med ett barn i knät.

»God dag», hälsade Ingrid och stannade vid dörren.

»God dag», sade hustrun.

Därpå blef det tyst.

»Kunde jag få stanna här en stund?»

Ingen af dem fick ett samtal i gång, och ingen försökte det egentligen häller. Hustrun gaf barnet di, småpratade vid det och vaggade det i knät. Ingrid satt tyst kvar vid dörren. Hon hade velat smeka barnet, men hon vågade ej, ty hon trodde, att hon ej skulle få det.

Slutligen reste hon sig upp: »Jag får väl gå nu.»

Ingrid stod där en stund.

»Ja, du får väl det.»

»Adjö.»

Hon lade handen på låset.

»Hvart skall du gå?»

»Jag vet inte.»

Ingrid öppnade dörren långsamt, dröjande.

»Ja, adjö då.»

»Adjö.»

Och hon läste dörren efter sig.

Hon kastade på hufvudet i ett slags trots och gick bortåt vägen. Hon kände kraft och lust att hjälpa sig själf. Så kommo tårarna ymnigt och häftigt. Hvart skulle hon gå? Hvart i vida verlden skulle hon gå?

Efter ett par timmar gnagde hungern henne. Hon försökte att få köpa mat, men hon fick det icke. Hennes tankar voro ej rediga längre. Som af instinkt såg hon nedåt sjön, och tog af på en väg, som ledde ditåt. Hon frös ej mera, hon var het i hela kroppen. Ådrorna brände som eld. Och så var det så tungt att gå, så oerhördt tungt. Hon fick stanna för att draga andan. Fullkomligt mekaniskt strök hon håret åt sidorna och rättade på hufvudklädet.

Då hörde hon det egendomliga, skrapande ljudet af vågorna, som sköljde upp mot landisen. Hon spratt till och såg sig skyggt omkring. Hon kom ihåg, hur det var, när hon var mörkrädd som barn och sprang utan att veta för hvem, men sprang med flämtande bröst och rysande af fruktan.

Hon kastade knytet ifrån sig, satte händerna för ögonen och sprang framåt, stannade för att draga andan, skakade snön af kjolarna och sprang igen, altjämt ned mot sjön.

Hon tyckte sig dyka ned i det kalla vattnet för att söka rätt på Nils. Och han var där nere. Han tog emot henne med öppna armar och kysste henne. Men hon tyckte att hans mun var så kall och hans famn så ohyggligt liflös. Och hon talade vid honom om deras barn, som hon bar under sitt hjärta, och så kände hon sig sjunka ned, alt djupare och djupare.

Det svartnade för hennes ögon, och hon föll sanslös i snön.

När hon vaknade, låg hon i ett litet tarfligt rum i en varm säng. Hon såg sig om en stund, lutade kinden mot den hvita kudden och insomnade ånyo.

Det bodde en rik bondänka där i stugan. Gumman var liten och tunn med ett magert, skarpt anlete. Hon hade varit änka i tjugu år och haft många friare, dem hon alla afspisat. Och säkert är, att icke ens det kyskaste hjärta skulle haft något att invända mot renheten af mor Anna Lisas änkostånd.

Hit var det som Ingrid hade kommit. Gårdsdrängen hade funnit henne afsvimnad på stranden och burit henne in.

Gumman hade genast förstått, hvar skon klämde.

»Men fast hon är ett stycke, kan man väl ej låta henne dö för det», sade hon. Och så fick Ingrid stanna.

Efter en veckas sjukdom fick Ingrid ett barn. Den själsspänning, hon lefvat i, jämte öfveransträngningen hade väl påskyndat hans födsel. Det var en gosse. Han var ovanligt späd, lemmarna voro spensliga och bröstet infallet. Han såg ej ut att lefva länge.

Men Ingrid blef kryare med hvar dag. Hon gaf själf den lille di och kunde ligga långa stunder och se på honom med tårar i ögonen.

»Du är lik Nils», hviskade hon i barnets öra. Hon ville ej säga det högt.

Men barnet blef ej friskare. Det tynade långsamt af, och en morgon, när Ingrid vaknade, låg det dödt bredvid henne.

När Anna Lisa kom in i rummet, låg Ingrid framstupa med hufvudet gömdt i kuddarna och grät. Gumman försökte fåfängt att få henne att tala och måste slutligen själf lyfta undan barnet.

Då reste hon sig upp med en våldsam åtbörd, men när hon fick syn på det liflösa anletet, brast hon ut i en högljudd snyftning och föll alldeles handlöst tillbaka mot kuddarna.

Alt som dagarna gingo, blef emellertid Ingrid mera stilla. Kanske var grämelsen ej mindre bitter för det, men i det yttre var hon dock lugn. Och så kom ju begrafningen.

Den hade Anna Lisa styrt om. Ingrid hade stannat hemma.

Samtidigt hade gumman talat till kyrkoherden, om hvad de skulle göra med Ingrid. Hon frågade, om han ej visste någon utväg att skaffa flickan plats som amma. Då vore hon åtminstone försörjd. Och kyrkoherden lofvade att tänka på saken.

Nu visste kyrkoherden om en handlande i köpingen, hvars hustru nyss hade fått ett barn. Frun hade varit mycket sjuk. Kanske kunde det vara något för Ingrid?

Kyrkoherden funderade på saken och gick slutligen till Ingrid. Hon såg blek ut och hade mörka ränder under de ljusa blå ögonen.

Kyrkoherden talade länge med henne i enrum, förestälde henne hennes synd, och hur mycket hon hade att ångra. Ingrid hörde på tyst och med nedslagna ögon. Flere gånger färgade en rodnad de hvita kinderna. Till sist bröto tårarna fram, och under snyftningar mumlade hon tidt och ofta: »Nils är ju död. Jag kan ej rå för, att han är död.»

Men när kyrkoherden började att tala med henne om den plats, han ville skaffa henne, då torkade hon tårarna och hörde allvarsamt på. Han förklarade fördelarna för henne, att hon fick komma i ett aktningsvärdt hus, och hur svårt det skulle vara för henne att taga sig fram på egen hand. Och när han gick, tog hon honom i hand och tackade honom. »Det är godt att slippa ligga andra till last», sade hon.

När kyrkoherden kom hem, skref han till handlanden ett långt och sirligt bref, där han ordade om, mänskligt att tala, förmildrande omständigheter.

* * *

För Ingrid blef det en tung tid, som nu följde. Hon hade nog haft sin lilla dröm om lycka. Hon hade önskat sig ett hem, där hon kunde få bo med Nils, vänta på honom, när han var borta, och taga emot honom, när han kom hem. Smått kanske det blef, men det skulle dock ha varit hennes eget. Och ett barn hade hon tänkt

att få vagga på sitt knä, sköta och se växa opp. Men i stället låg hennes barn i en vrå af kyrkogården, och hon skulle aldrig kunna tala till människorna därom utan att rodna.

Från handelsman – patron som han kallades – hade kommit jakande svar. Och Ingrid skulle nu bort till andra. Hennes tid skulle tillhöra andra, hennes arbete andra, och det barn, hon gaf di, skulle aldrig kalla henne för mor.

Ingrid flyttade dit. Och hon fick pröfva, hvad det vill säga att återvinna aktningen i verldens ögon, när man en gång förlorat den.

Hon stannade där i fem år, och man behandlade henne allmänt med vänlighet. Hon stannade där i tio och fick rang af trotjänarinna. Hvarför hon kom dit, hade man väl reda på, men man hade tröttnat att tala därom längre. Det var så länge sedan.

Och då tackade Ingrid Gud, att hon ej behöfde slå ned sina ögon för människorna längre. Men det sved i henne också, ty hon hade ju intet i verlden, som var hennes, mer än kläderna hon gick i, blommorna i fönstret och Nils Gustafs ring, som ännu låg i sin ask innerst i hennes byrålåda.

Hennes gamle husbonde dog, och sonen efterträdde honom i affären, men Ingrid lefde kvar, fast hennes hår var grått och hennes rygg krökt.

Nu mera hade hon föga arbete. Man uppdrog åt henne blott en viss tillsyn öfver tjänarna, mest som förevändning att få gifva henne lön. Barnen, patrons barn, gamla patrons barnbarn, brukade springa in till henne. Hon sjöng visor för dem och gaf dem socker.

Om sig själf talade hon sällan, men desto mer om herskapet. Hur hon kommit dit, hur snälla gamla frun och patron hade varit, hur de hade dött, hur unga patron hade blifvit gift, samt hur hans bror, just den hon ammat, drunknade, blef fiskad opp och begrafven på köpingens kyrkogård.

Hennes rum låg på nedre botten och vette åt torget. Utsigten var ej mycket att tala om. Torget var litet och öde. Magra trän, med stängsel omkring till skydd för kreaturen, växte där i en fyrkant. De voro böjda af blåsten, allesammans åt ett håll, och öfver hela planen växte gräs mellan stenläggningen.

Om vintern var där hvitt af snö med stora drifvor. Gångstigarna voro smala, och få vågade sig ut i onödan. Men i fönstret bakom geranierna och pelargonierna satt gumman med sin stickstrumpa och då och då ett rosigt barnansigte bredvid sig, som låg emot rutan och försökte andas därpå för att få bort isen.

Utanför hade hon en liten rabatt, tre alnar lång och två alnar bred. Där växte bland balsaminer och krasse en »provinsch», som var hennes stolthet, och hvar gång den blommade, bröt hon af rosorna, alt som de kommo fram, och bar dem till en liten graf med ett svart kors på, där patrons gosse var begrafven.

Till sitt eget barns graf, som låg en mil därifrån, hade hon ej kommit på trettio år.

* * *

VII.
EN IDYLL PÅ LANDET.

* * *

Prosten skötte ämbetet med adjunkt, och majoren skötte sitt landtbruk med inspektor.

Prosten var en liten trind karl med feta, röda kinder och långa rockskört. Benen sågo ut som på en ordinär

person, när han snyter sig på stående fot, och ögonen stodo ständigt på lur, om de verkligen skulle våga titta ut på den lockande, syndiga verlden eller, å ämbetets vägnar beslöjade, te sig, som vore själen totalt absorberad i det öfversinliga.

Prostinnan var lång, kraftfullt bygd, med ovanlig näsa och ett ovanligt växlingsrikt leende. Detta leende kunde uttrycka en illa dold ironi, bitter sarkasm, maskerad afund, dåligt humör eller i bästa fall en slags återhållen, nödtvungen vänlighet.

Och prosten kunde också det där leendet. Det var hans termometer, som han studerade dagligen. Det var, jämte gradtalet, hans morgonlektyr, och efter de båda inrättade han sin dag.

När kyrkoherden om söndagsmornarna kom in till frukosten, brukade prostinnan alltid, just som hon hälde i kaffet åt honom, fråga: »Nå, gubben, är det du, som predikar i dag?» Hon klappade honom på axeln, lade hufvudet på sned och såg ut, som om hon tänkte på all verldens besvärligheter. Men prosten hälde i grädden, ruskade på hufvudet, såg stint framför sig och svarade: »Nej, sockret mitt, det har varit så mycket i veckan. I dag har jag bedt pastorn.» Så hade hon nu frågat de sista fem åren och ständigt fått samma svar, utom på juldagarna. Då predikade prosten både i ottesång och högmässa.

Men prostinnan trodde honom, och den ständiga dispyten mellan henne och majorskan gälde, hvem af deras män som i själfva verket hade mest att göra. Det var också deras enda tvistefrö, ty i öfriga frågor rådde den för sköna själar vanliga öfverensstämmelsen.

Majoren var en liten stelbent man med stora, dumma mörtögon och ett stereotypt, intetsägande leende. Hans hustru hörde man ej mycket af, eller rättare, hon hörde ej mycket af verlden. Ty hon var döf, och utom med prostinnan talade hon sällan med någon.

Men med henne talade hon också om alla sina bekymmer, och det var märkvärdigt, hur det gamla magra anletet kunde få lif, och hur de skinntorra händerna kunde fäkta i luften, när hon kom in på kapitlet, om hur köttpriserna stigit, och hur mycket tyg som numera gick åt till en klädning, bara till garneringar. Och tjenstfolket sedan! En sådan upprorsanda det var ibland dem. Hade inte en piga flyttat, bara för att hon ej fick ränna ute om nätterna med sin fästman, och hade ej hushållerskan, som nu varit hos dem i tjugo år, och som då ändtligen hade begrepp om, hurudant förhållandet borde vara mellan husbondfolk och tjänare, hotat att säga upp, därför att hon en vacker natt stött emot en karl, en riktig karl, med ulltröja och smorläderstöflar, midt ute i köket? Nej, då var det annat förr i verlden, när pigorna hette Karin, Anna eller Stina, tjänade snart sagdt för bara maten och sade ifrån till herskapet, innan de skaffade sig fästmän. Efteråt lade prostinnan till ett och annat af sin egen goda fatabur, hvilket majorskan naturligtvis ej kunde höra. I stället såg hon på prostinnan hela tiden för att uppsnappa ett eller annat mera högljudt uttaladt ord, såsom uppstudsighet mot bättre folk, den gamla goda tiden, obilliga pretentioner, drängsluskar, pigbröllop och oförskämdhet. Då skakade hon häftigt på hufvudet, knep ihop munnen, tappade regelbundet maskorna i sticktyget, och de båda gamla damerna suckade djupt, djupt och länge, en klagosång i duo öfver verldens förfall.

Det var dock mera sällan, som de båda besökte hvarandra. Umgänget var lifligast mellan männen. Ty när majorn om mornarna hade ätit frukost och läst tidningen, hvilket tog sin vederbörliga tid – han läste för öfrigt af princip endast Posttidningen – brukade han vanka omkring en timme i ladugård och stall. Ty husbondens öga gör halfva arbetet, och vänder man bara ryggen till, kan man vara säker, att något går på tok.

Och när på detta sätt förmiddagen så småningom gått, och han ätit middag och tagit två snapsar vid smörgåsbordet, då knäppte majorn ihop händerna öfver magen, där han satt i soffan och njöt en försmak af sin middagslur, drog ett djupt andetag af lättnad efter dagens arbete och sade till sig själf: »med anledning af

alt bråk, jag haft i dag, tror jag, att en liten bräde ej skulle skada på eftermiddagskvisten». Antingen gick då majorn själf öfver till prosten eller ock skickade han ett bud till prästgården för att fråga, om ej prosten ville komma upp på eftermiddagen och spela ett parti bräde. Och i tidernas lopp hade detta utvecklat sig ända därhän, att när ej majorn klockan fem var kommen, tog prosten af sig själf på sig sina lädergaloscher, lifpälsen och schaggmössan och sade till sin äkta hälft: »Jag tror, jag får gå öfver ett slag och se efter, hur det är med majorsgubben.»

Till en början voro brädspelspartierna förlagda ömsom till prästgården och ömsom till majorens, men snart visade det sig, att den senares hem egde en oemotståndligt större dragningskraft. När nämligen spelet kommit i gång, och punschen, eller om vintern de varma toddarna, satt gubbarnas blod i en något lifligare svallning, då glömde prosten gärna sin egenskap af en andans man, och hans yttranden och intressen visade, sorgligt att säga, en riktning, som väl mycket stod i strid med den tänkande min, hvarmed han i hemmet brukade sätta sig i rapport med det öfversinliga. Det beslöjade i blicken var totalt borta, ögonen visade tvärtom en spelande liflighet, hvilken man aldrig spårat vid hans teologiska samtal med adjunkten, och hans skratt applåderade alldeles otvetydigt majorns garnisonshistorier samt dennes bekännelser om forna äfventyr med och segrar öfver det täcka könet på hufvudstadens kaféer. Det var en sann fröjd att se, hur den gamle Adam hos honom firade köttets uppståndelse.

Vid prästgården hvilade ett visst trång öfver herrarna. Prostinnan satt alltid bredvid med sitt handarbete och öfvervakade brädspelet, som derför gärna fördes under en andäktig tystnad. Det hände nog, att äfven majorskan bevistade eftermiddagsséancerna. Men hon var ju döf.

Därför spelades bräde hos majoren sex dagar i veckan, men på den sjunde, som var sabbat, fick majoren för prostens husfrids skull lof att gå öfver till honom.

Ville man då någon gång bryta den högtidliga tystnaden, fick man taga sin tillflykt till allvarligare saker, såsom dagens politik eller det kyrkliga förfallet.

»Om jag vore Gladstone», brukade majoren säga, »skulle jag, ta mig fan, göra processen kort med det der irländska packet. Det är slapphet, ser bror, slapphet och en så'n där modern sentimentalitet, som gör folk uppstudsiga. Det fins ingen disciplin. Här hemma blir det aldrig nå'n, förr än vi få allmän värnepligt. Nej, de skulle ligga ett år i kasern, så skulle de lära sig mores. De finge lära sig lyda, ser du, och då skulle de nog hinna glömma bort all så'n där nihilism, realism, och hvad fan det heter.»

»Ja», kunde då prosten svara, »kyrkan (starkt utprägladt y-ljud) kyrkan är också ett godt stöd. Kyrkan har alltid varit stadig och ej tyckt om förändringar, så stadig till och med, att när vi läsa bibeln och andra vår kyrkas skrifter, då träffa vi öfver alt vår gamla svenska, vår gamla, goda svenska. Förr i verlden förändrades inte så mycket, ser bror, men så gick också allting bra mycket bättre.»

Så fortgick det fredliga samlifvet i många år till både glädje och förargelse, som det ju alltid skall vara i denna syndiga verlden. Men slutligen hände dock något, som bragte majoren utom sig, gaf prosten hans mest andliga ansigtsuttryck både på för- och eftermiddag samt för ett par dagar alldeles afbröt brädspelspartierna.

Majorskan hade en längre tid varit sjuk. Hennes bröstlidande, med hvilket hon så länge underhållit sin man och sin gamla väninna – prostinnan, gjorde allvar af sig. En vacker dag fick hon att kämpa med den sista svårigheten i verlden. Hon hann ej ens beklaga sig där öfver, utan dog.

Det blef ohyggligt tyst där uppe på herrgården. Äfven hos prostens kände man sig illa till mods. Majorn försjönk i ett slags slö likgiltighet. Han gitte ingenting taga sig till, stod långa stunder vid fönstret, där termometern var uppsatt, rökte ur en oerhörd sjöskumspipa och såg efter, om qvicksilfret steg eller föll.

Gradmätaren höll sig på nära 20 grader under nollpunkten. Majorn gick och småfrös öfver alt.

Prosten satt i sitt soffhörn timtal i ända och tänkte på en pligt, en svår pligt, som för hans uppskrämda fantasi antog de oerhördaste dimensioner. Hvad skulle han säga majoren? Han skulle trösta honom med något kraftigt skriftens ord, ej alt för läsaraktigt, t. ex. något af Salomos ordspråk. Majoren hade alltid tyckt bättre om gamla testamentet. Men att resa dit? De kunde väl ej sitta och gapa på hvarandra i evighet häller, och det gick ju ej an att spela bräde. Om ändå majorn hade kommit till honom. Men han kom inte.

Majorskan hade redan stått lik i tre dagar, när prostinnan en dag visade sig vid frukosten med detta vänliga leende, som prosten af gammalt visste betyda, att nu skulle något ske, som hon ville, men inte han. Just som han skulle breda den andra smörgåsen, sade hon därför med sin blidaste röst: »Skall inte gubben min gå öfver till majorn i dag? Han kan alt behöfva litet tröst af en gammal vän.»

Prosten skar en tjock ostbit, som han lade på smörgåsen, doppade alt sammans i kaffekoppen och såg på sin hustru med nästan fuktiga ögon: »Jo, kära du, det skulle jag visst. Men det är så svårt. Jag vet inte, hvad jag skall säga honom. Man skall inte röra vid ett färskt sår. Herre Gud, ja.» – Rästen förlorade sig i ett otydligt mummel, orsakadt af den väldiga bit ost och bröd, som sysselsatte herr prosten.

Men prostinnan gaf inte tappt. »Nu har du delat de goda dagarna med honom, och då skall man också vilja dela de onda. Dessutom är du hans själasörjare, och ett tröstens ord behöfver en människa, som har förlorat sitt käraste. Och det kan du gifva honom, det vet jag. Jag hör aldrig ett så vackert Guds ord, som när du predikar om juldagarna.»

Och prostinnan sade sant. Hon tyckte verkligen så.

Prosten gick och funderade till fram på eftermiddagen. Prostinnan sade intet. Hon förstod att något var i görningen. Slutligen sade prosten till om, att trillan skulle köra fram. Han tyckte, att det borde vara något särskildt i dag. Det var för litet högtidligt att gå, som vanligt. Emellertid kom han nu fram på fem minuter, och det var just ej efter uträkning. Han hade hoppats att få använda färden till att samla sina tankar, och när trillan höll framför majorns trappa, hade han nätt och jämt haft tid att få klart för sig ett beklagande *kära bror*, jämte något efterföljande, som han obestämdt tyckte sig skymta i fjärran.

Hela förmiddagen hade majoren varit vid misshumör. Han hade gjort sina vanliga ronder i ladugård och stall, grälat på kusken, piskat opp en af hundarna och tagit tre snapsar till smörgåsbordet. Det var fredag i dag. Begrafningen skulle försiggå först på söndagen, och förr kunde det häller ej bli någon ordning i huset. Efter middagen kastade han en förargad blick på brädspelsbordet och intog sin vanliga position vid fönstret med pipan i mun. Därpå knäppte han upp två knappar i byxorna för att skaffa sig luft. Åh, hvad det lättade. Så lade han sig på soffan och sof under en timmes tid den rättfärdiges sömn. När han vaknade, drack han ur en hel flaska marienbader och satte sig helt trankilt att afvakta följderna.

Då hörde han plötsligt bullret af vagnshjul. Han spratt till. Hvad i Herrans namn kunde det vara? Ett kaos af föreställningar om toddar, pipor, brädpartier, kall sexa och punsch passerade hans hjärna, och med ovanligt hastiga steg kom han ut på trappan, just som prostens trilla rullade in på den af den starka kölden hårda gårdsplanen. När prosten kom på trappan, drog han tillsammans sina små grisögon, tog ett förtvifladt tag i majorens stora hand och började långsamt sitt »kära bror», båda orden starkt kursiverade.

Längre kom han icke. Ty majorn afbröt honom, drog honom in i sitt rum, tog af honom pälsen och talade immerfort på sitt korta, abrupta sätt: »Sätt på en brasa, Johan. Nå, vill du skynda dig? Nej, se kära bror. Är kära bror här? Det var fan så länge sedan. Nu ska' vi då ha oss en liten bräde. Sitt ner, kära bror. Vi börja med samma. Var så god och tänd en pipa. Här är förbannadt kallt, men det blir snart varmare.»

Och innan prosten visste ordet af, satt han vid spelbordet, precis som i gamlar dagar. Brickorna dunkade, röken stod som en sky omkring dem, och majorn började en af sina ändlösa kärlekshistorier.

Majorn var i ett ypperligt lynne, och när ett par partin gått af stapeln, sade han: »Hör bror! Ska’ vi inte ha oss lite punsch före toddyn i dag. Jag har nyss fått hem en styfvare vara.»

Därmed grep han i klocksträngen, och majorns gamle uppassare kom in.

»Hör, Johan», sade majorn med sin mest gemytliga ton, »säg åt majorskan, att vi få in litet punsch, den där nya, hon vet.»

Johan satte upp sin mest enfaldiga min och betraktade förbluffad de båda herrarnas röda och välvilliga anleten.

»Majorskan», fick han fram till slut. »ho’ ä’ ju dö.»

»Ä’ ho’ dö?» utbrusto båda herrarna på en gång. Den idéela härligheten var med ens sönderrifven, den bleka verkligheten grinade hemskt emot dem, och det uppstod en högst egendomlig tystnad. Majorn var den förste, som talade: »Ja, käre Johan, ja, herre Gud, det är hon visst. Ja, ja. Men gå efter punschen nu i alla fall. Man kan alt behöfva något sådana här dagar.»

Johan gick, och herrarna sutto en lång stund och gapade på hvarandra. Majorn stirrade rätt ut i luften, tuggade sina mustascher och skakade med en bekymmerfull min hufvudet åt höger och vänster. Prosten gjorde starka försök att tvinga fram en passande uppsyn. Han tittade i taket, försökte under lugg att se på majorn, men slutade med att stirra på samma sätt som denne, alt under det hans läppar arbetade häftigt men tyst, som om han varit i färd med att fånga flugor. Tanken på Salomo hade oredigt passerat hans hjärna, men han kom ej ihåg annat än »all ting har sin tid», och det passade inte.

Det hade blifvit alldeles tvst i rummet. Man hörde blott eldens sprakande och ett eller annat oartikuleradt ljud, som lät som en suck. Omsider gjorde prosten en sista ansträngning:

»Hur var det? Hade inte bror sexoral?»

»Jo, kära du. Det hade jag visst. Ja, låt oss fortsätta.»

Och så fortsattes spelet. Punschen kom in, toddyn också, och prosten hälsade vid hemkomsten sin hälft med ett det gladaste, mest upprymda leende.

Majorskan blef begrafven, och brädspelet fortsattes – ständigt hos majoren.

När så prostinnan tyckte, att visiterna blefvo väl täta, svarade hennes man alltid: »Inte kan jag låta honom sitta ensam. Han har inte för roliga dagar ändå, stackars karl.»

Och lät hon då undfalla sig en vink om, att majoren ju kunde komma till dem ibland, så svarade prosten: »Inte vill han gå ut till främmande. Det hastiga slaget ... sorgen, ser du ... det är inte, som det har varit förut ...»

Och så gick prosten öfver till majoren.

* * *